

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

R. Brands, Middelburg

Het ongeloof van Jezus' broeders

... „Want zelfs zijn broeders geloofden niet in Hem" (Joh. 7:5)

Het lijden van Jezus

In zondag 15 van de Heidelbergse Catechismus wordt gesproken over het lijden van Jezus, dat Hij „de ganse tijd van Zijn leven op aarde heeft gedragen". Van dat lijden vormden de verzoeken een groot onderdeel. Vorige keer zagen we daar al iets van n.a.v. Joh. 6:15. Ook hier in Joh. 7 is weer sprake van zo'n verzoeking. En net als in Joh. 6 staat in Joh. 7 Christus volop in het middelpunt en mag er vanuit dat middelpunt licht vallen op verzoeken, die op ons, ook vandaag, afkomen, en waarin wij door de genade van God in Christus' kracht staande kunnen blijven. Immers de Here Jezus is als wij in alle dingen verzocht geweest, maar zonder te zondigen.

Verzoeking tot een ontijdige daad

Het speciale van de verzoeking, waaronder Jezus lijdt in Joh. 7:1-10 is, dat Hij uitgedaagd wordt tot een ontijdige openbaring van Zijn Messiaschap. De situatie is als volgt: Vlak voor het Loofhuttenfeest, één van de drukst bezochte feesten in Jerusaleem, verblijft Jezus in Galilea zonder openlijk aanstalten te maken naar het feest te gaan. Dat feit prikkelt Jezus' broeders en daarmee zijn wel Zijn echte broers bedoeld. Zij willen nu wel eens wat zien aan voortgang. Ze menen een tegenstrijdigheid te bespeuren in Jezus' manier van doen. Ze zijn op dit moment ongelovig en behept met een volkomen wereldse mentaliteit. Zij redeneren als volgt: Als Jezus werkelijk eens de Messias zou zijn, moet Hij Zijn mooie kansen niet laten verlopen in Galilea, waar geen mens iets goeds uit verwacht. Nee, dan moet Hij de aandacht van veel mensen trekken. En waar kan dat beter dan bij het grote publiek in Judea, waar Jezus discipelen had verworven, die naar Zijn heerschappij uitkeken, in Jerusaleem, de oude „stad van David", die nu in feesttooi en feeststemming is. Dat is een werelds-verstandige redenering van die broers van Jezus en misschien werd hen dat ook wel mede ingegeven door een zekere familietrots: „Kijk eens wat een geweldige broer wij hebben", waarmee de aandacht niet alleen op Jezus, maar ook op henzelf

gevestigd zou worden. Een heel alledaags-menselijke redenering, die ook vandaag nog opgeld doet: wie wat wil betekenen, moet zien dat-ie voor het voetlicht komt. En: grijp de kans, als die zich zo uitgelezen voordoet!

Het dilemma voor Jezus

Jezus wordt verzocht. We lezen in Joh. 7 niet uitdrukkelijk met zo veel woorden over de duivel, maar dat betekent niet dat die er niets mee te maken had. We weten immers uit de andere evangeliën, hoe de duivel een „ongehoorzame Jezus" prachtig vindt en pogingen doet om dat ook te bereiken. Zo zal de duivel zich ook wel bij deze verzoeking niet onbetuigd gelaten hebben om de strijd bij Jezus aan te wakkeren: Jezus ziet voor Zich de weg van heerlijkheid zonder lijden, waarbij succes verzekerd lijkt als Hij nu de kans grijpt. We moeten hierbij goed bedenken dat Jezus voluit mens was, een mens net als wij, met afschuw en huiver vervuld voor de angsten en pijn die komen gaan op Gods tijd. Als Jezus nu eens die ontijdige daad deed, iets grijpen op een door Hemzelf bepaald tijdstip, iets dat veel aantrekkelijker en bekoorlijker was dan datgene wat God nog in petto had. We mogen dit gerust een spannend moment noemen. We zien a.h.w. duivelen en engelen de adem inhouden: Wat gaat er gebeuren? Zal Jezus de makkelijke weg kiezen, de weg naar succes, oftewel de weg van heerlijkheid zonder lijden, of kiest Hij de moeilijke weg, Gods weg, de weg van „door lijden heen tot heerlijkheid". Daar hing op dat moment heel wat vanaf, daar hing alles van af, voor de wereld en voor onszelf.

De afwijzing door Jezus

In vs. 6-9 lezen we hoe Jezus de verzoeking afwijst: „Mijn tijd is er nog niet, uw tijd is er altijd". Jezus' tijd komt pas later, niet op dit Loofhuttenfeest, maar op het later te vieren Paasfeest. Ook dan zal er weer verzoeking zijn, maar precies andersom dan hier: Dan zeggen de discipelen: „Ga toch niet naar Judea" en zegt Jezus: „Ik ga wel, want nu is het mijn tijd" (Joh. 11:7,8). Er is dus een duidelijk verschil tussen Jezus en zijn broers, een verschil dat we goed in het oog moeten

houden: Voor die broers, zo staat er letterlijk, „is de tijd altijd bereid". Dat wil toch wel zoveel zeggen als: Als een mens niet met God en Zijn tijd rekt, is ieder ogenblik geschikt om zijn plannen uit te voeren. Het gaat dan immers alleen maar om het succes, om het veroveren van een plaats in de wereld, waarmee die mens dan meedoet (vs7).

Tegenover Jezus staat de wereld vijandig, omdat Hij haar boosheid aan de kaak stelt. De wereld bepaalt zelf haar tijd. Maar zo is het bij Jezus niet. Zijn tijden zijn in Gods hand. Daarom zegt Hij: „Ik ga niet op naar dit feest". Zo wijst Jezus de verzoeking af. Zo heeft Hij gestreden voor ons: met een Jezus die op het Loofhuttenfeest grijpt naar de koningsheerschappij waren wij verloren; met een Jezus, die zich

36e jaargang - nr. 5
28 februari 1992

In dit nummer

- 75 H. de Jong / W. Smouter
Geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon
- 77 G. de Lange
Nu Christus gekomen is
- 78 T. Hoekstra
Mystiek in de literatuur
- 80 H. Algra
Werkdruk van predikanten (2)
- 82 P. van Kampen
De nieuwe tijd en wij
- 84 A. Troost
De vrouw en de theologie
- 86 G. van den Brink
Kindertjes opdragen?

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

op het Paasfeest laat offeren, zijn wij behouden.

De overwinning van Jezus

Dat Jezus toch uiteindelijk overwinnaar is, blijkt uit vs. 10, waar staat: „Maar toen zijn broers opgegaan waren naar het feest, toen ging Hij zelf ook op, niet openlijk, maar als in het verborgen.” Er lijkt een zekere tegenstrijdigheid in het gedrag van Jezus: zeggen „Ik ga niet” en doen: wel gaan. Toch is die tegenstrijdigheid maar schijnbaar en dat zien we vooral uit die laatste woorden: „niet openlijk, maar in het verborgen”. Jezus doet alles om te vermijden, dat er een actie zal ontstaan, die Hem op de troon zal brengen. Zijn daad is niet in strijd met zijn woord. Nu, op het Loofhutenfeest handelt Hij in het verborgen en pas straks op het Paasfeest zal Hij openlijk te zien zijn, verhoogd aan het kruis. We kunnen hier een vergelijking trekken met de door de andere evangelisten beschreven verzoeking in de woestijn. Daar toonde de duivel Jezus de heerlijkheid van aardse koningspracht en praal zonder lijden; die kroon wees Jezus af en later draagt

Hij een doornenkroon. We kunnen in dit verband nog denken aan Hebr. 4 en 5, waar de verzoeken van Jezus in verband gebracht worden met onze eigen verzoeken: „Hij is op gelijke wijze als wij verzocht geweest” en „kan dan ook meevoelen met onze zwakheden”: door Christus' volbrachte werk kunnen wij in onze verzoeken op Hem rekenen. En voor ons is die verzoeking ook zo vaak aanwezig, de verzoeking om te spreken en te handelen op onze eigen tijd, zonder te vragen of het Gods tijd is. Dat kan gebeuren in grote of kleine zaken waar we 'winst' in kunnen binnenhalen, of in het sluiten van een 'goed' huwelijk, of in het maken van plannen voor de toekomst, onze carrière! Maar wie gelovig ziet op het offer van Christus, zal ook zelf een offer moeten kunnen brengen. Het offer van jezelf, van eigen begeerte, van het willen handelen op eigen tijd. Wie in Christus' kracht het hoofd biedt aan die verzoeking, die zal bidden: „Neem mijn leven, laat het Heer, toegewijd zijn aan Uw eer”. En die zal belijden: „Mijn tijden zijn in Uw hand”.

In de komende nummers (o.a.):

D. Holwerda, Buitenlands huldebeton
D. Holwerda, Mozes en Jezus Christus
K. Holwerda, Het boek van het leven
Nes van Hulzen, Wat één mens vermag
Theo Jansen, Magnetisme
J.H. Klein, Christus in het kerklied
G. van Winsum, Partnergemeente in Roemenië

RCOB (Raad voor Contact en Overleg betreffende de Bijbel) zoekt een *secretaris v/m*

die theologische kennis en bestuurlijke ervaring paart aan oecumenische openheid. De werkzaamheden vragen gemiddeld één dag per week, voornamelijk in eigen huis te verrichten tegen een honorarium met onkostenvergoeding. Indienstreding uiterlijk 1 januari 1993.

In de Raad overleggen 14 kerken en geloofsgemeenschappen alsmede 4 bijbelorganisaties over belangrijke ontwikkelingen van het bijbelwerk in Nederland (vertalen, verspreiden van de bijbel en bevorderen bijbelgebruik). Inlichtingen: drs. N.K. van den Akker (voorzitter).

Sollicitaties graag voor 1 april a.s. aan: ds. J. Broertjes (secretaris), Ocarinalaan 40, 2287 RB Rijswijk, tel. 070-3960888.

W. Smouter, Rijswijk / H. de Jong, Zeist

Geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon

In een lezing over Joods bijbellezen heeft ds. H. de Jong eens gewezen op de milde menselijkheid en wijsheid, die in joodse Schriftgeleerdheid uitkomt. De rabbijnen staan dicht bij het leven en dat merk je in hun woorden: ze houden niet van hoogdravende taal. Tegelijk liet hij daarbij echter zien, dat dit ook een zwakheid is, omdat Gods woord nu eenmaal niet menselijk is, maar goddelijk.

Hieraan moest ik denken bij het lezen van ds. De Jongs artikel: „Een ieder blijve bij de roeping waarin hij was toen hij geroepen werd”. Het klinkt zo verademend: geen hoogdravende woorden, prijs elkaar en plaag elkaar, kijk uit voor over-ernst. Zulke woorden vinden weerklank, want eigenlijk voelen we ons best lekker met elkaar. Inderdaad, als de fusie maar steeds op handen blijft, heb je er alleen de lasten en niet de lusten van. Iemand uit de reclamewereld zei eens tegen me: wij zouden die verdeeldheid juist als een plus zien, als produkt-differentiatie waardoor je meerdere markten kunt bedienen. Elk wat wils, toch?

Goddelijke wijsheid

Allemaal heel wijs en menselijk. Alleen maar, de Bijbel spreekt nu eenmaal niet menselijk-wijs over de kerk. De Bijbel spreekt goddelijk en vanuit Christus. Bij verdeeldheid *binnen* de kerk stelt Paulus al de brandende vraag: „Is Christus gedeeld?” (1 Cor. 1:13). En in zijn brief aan de Efeziërs zegt hij, dat de eenheid in Christus' kerk een demonstratie van Gods veelkleurige wijsheid is voor het front van de overheden en machten in de hemelse gewesten (Ef. 3:10). Daarom bidt hij, dat de christenen „samen met alle heiligen” Christus' liefde zullen leren kennen. Dat gebed eindigt frapant: „Hem zij de heerlijkheid in de gemeente en in Christus Jezus tot in alle geslachten, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Amen”. Paulus bidt dus of God veel eer mag inleggen met de gemeente en met Christus Jezus. De gemeente en Christus zomaar in één adem genoemd, ongehoord is dat! Dit is toch het enige houdbare motief om je „te beijveren de eenheid des Geestes te bewaren” (Ef. 4:3). Ja, sorry, dat zijn wel grote woorden en ze zijn ook meer dan menselijk. Ze zijn goddelijk en het gaat meer om de eer van God en Christus dan om ons welbevinden.

Wijsheid en roeping

Nu wil ik niet zeggen dat woorden uit de sfeer van menselijke wijsheid onzin zijn. Ds. De Jong wijst met recht op rare zaken bij de samenspreking. En mijn vrouw zei onlangs: „Kerkstrijd is

het ergste. Je hebt kerkstrijd bij scheuring en kerkstrijd bij fusie en dat is allebei even erg”. En dat lijkt me een wijsheid die we maar nooit moeten vergeten. Maar het is pas de helft van het verhaal. Het blijft ook waar dat we een hoge roeping hebben en dat we alleen samen met alle heiligen de hoogte en diepte van Christus' liefde kunnen verstaan.

Om het concreet te maken: de Chr. Geref. en wij hebben elkaar nodig. Onze studenten (waaronder ik) hebben uit Apeldoorn heus niet de starre kenmerken-prediking meegenomen, maar wel een noodzakelijke aanvulling op het punt van de persoonlijke toespitsing van preken. Ik meen dat Chr. Geref. studenten ook wat van ons en de T.S.B. mee genomen hebben, in de vorm van de ontdekking dat je voor levensechte antwoorden op eigentijdse vragen in de Schrift zelf terecht kunt.

Ik voeg eraan toe: de Vrijgemaakten en wij hebben elkaar ook nodig. Zij dreigen zonder ons te star en te onpersoonlijk te worden. Wij dreigen zonder hen te veel een groep losse individuen te worden die slechts door een bepaalde (overigens aangename!) kerkelijke cultuur bij elkaar blijven. De verhouding met die laatsten, de Vrijgemaakten, vind ik trouwens heel belangrijk. Ik hoor tot de generatie die de breuk geërfd heeft en ik ben daar niet blij mee, hoeveel begrip ik ook heb voor de achtergrond. Onze kinderen zitten op een Vrijgemaakte school; dat moest wel zo in onze situatie. Onlangs maakte ik een schoolavond mee en het deed me lijfelijk pijn dat zij en wij niet bij elkaar horen. Het gaat niet *altijd* over kerk en confessie en trouwens, als je daar wat doorheen kijkt, dan is onze verwantschap voor ieder duidelijk.

Zoeken naar herstel

Als aanvulling op ds. De Jongs artikel zou ik dan ook willen zeggen: laten we *niet* in de situatie berusten. Laten we integendeel zo wijs en nuchter mogelijk zoeken naar herstel van breuken die er niet horen te zijn. Daarbij zullen we zoveel mogelijk de gevoeligheden van de oudere generatie moeten ontzien, want die gevoelens zijn reëel. En we moeten ook maar bescheiden blijven en geen grote woorden gebruiken. Maar we mogen er onze roeping tot eenheid niet door verzaken. Ik voel me tenslotte niet geroepen tot de status quo, maar tot de eenheid in Christus. „God is getrouw, door wie gij zijt geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon Jezus Christus, onze Here”, zoals Paulus juist tegenover de verdeeldheid schrijft (1 Cor. 1:9).

Naschrift

Ik denk dat ds Smouter en ik niet in doel, alleen maar in methode van elkaar verschillen. In eenheidsgezindheid zullen hij en ik wel niet voor elkaar onderdoen, maar bij de vraag 'hoe bereik je dat?' treedt tussen ons verschil aan de dag. Mijn gedachte is dat we ons voor die fel begeerde eenheid geweldig inspannen en toch weinig bereiken (en soms zelfs het omgekeerde van wat we bedoelen). Zou het niet kunnen zijn dat God zijn zegen aan onze 'bestdoeningen' onthoudt omdat onze mentaliteit niet deugt, te weinig bescheiden is? Ik proef hier en daar wel eens de zelfoverschatting: 'Wij zullen aan die dwaasheden van de vorige generaties wel eens even gauw een einde maken'. Ds Smouter zegt dat zeker niet. Wel schrijft hij: „Ik hoor tot de generatie die de breuk heeft geërfd en ik ben daar niet blij mee, hoeveel begrip ik ook heb voor de achtergrond”. En daar heb ik toch ook een vraag bij. Kun je dat zo zeggen? Zijn wij enkel erfgenamen of zetten we de zaak van het scheuren en breken zelf nog voort? Zelf heb ik met het ketterjacht-instinkt op precies gelijke wijze ná als vóór 1967 kennis gemaakt. De gevolgen waren weliswaar anders maar de mentaliteit verschilde niet. Anderen zullen van mij weer zeggen dat ik vóór en ná een even grote vrijbouter ben geweest. Ik zeg dit laatste omdat ik niet naar één kant wil kijken. En als iemand liever aan andere voorbeelden wil denken – een kind kan hem eraan helpen. Zijn de scheidingmakende factoren (zo wil ik vragen) werkelijk dood, zodat we ons als slachtoffers van het verleden kunnen opstellen, of moeten we van een groot wonder spreken dat we als gereformeerde gezindte niet in nog veel meer stukken uiteengespat zijn? Bij elk konflikt dat tot kerksplitsing geleid heeft is het scheuren (niet het verwerken ervan!) makkelijker geworden en dat betekent dat we zo langzamerhand met een zeer ellendige en hardnekkige schismatisis behept zijn geraakt. Welnu, wij zullen alleen aan de manier waarop we in eigen kerk met elkaar omgaan kunnen laten zien dat we hiervan genezen zijn of bezig zijn genezing te vinden. Andere kerken kunnen we mijns inziens in deze noodzakelijke therapie niet betrekken. In fusie als remedie geloof ik niet. Zoals je na echtscheiding te vlug kunt trouwen (waarmee je dan in de regel nieuwe ongelukken oproept) zo kun je na een periode van kerkscheidingen te snel met wie ook maar verenigen. Eigenlijk wals je dan over je nederlagen heen in plaats van ze echt te verwerken.

Natuurlijk heeft ds Smouter gelijk als hij zegt dat dit standpunt van mij misbruikt kan worden door de geestelijke luiards die de status quo willen bevestigen: hiep hoi, we hoeven dus lekker niets te doen! Maar wie dat doet en zo spreekt ziet wel over het hoofd dat ik onze mensen echt aan het werk zet. Zij het ook voorlopig alleen in eigen kerk. Laten we maar eens zoeken naar oorzaken en nagaan hoe dat toch komt dat christenen elkaar betrekkelijk gemakkelijk loslaten als ze samen problemen hebben. Je zou toch mogen verwachten dat juist dan de broederband iets zegt en over het probleemgebied heen een brug van verstandhouding slaat. Vanwaar toch dit euvel? Met die vraag moeten we

maar eens tot onszelf inkeren. Er is vóór alles *huis-werk* te doen. *En ach, als we dan zo nuchtertjes van de werkelijkheid van de scheidingen uitgaan, misschien dat God dan voor de kerken wel hetzelfde wil doen als wat Hij voor de beide Duitslanden gedaan heeft. Want hoe verdween de Muur ook al weer? Zonder toedoen van mensenhanden en opmerkelijk genoeg niet lang nadat men zich bij de realiteit ervan had neergelegd. Het was of God op die te trage doorbraak van nuchterheid en bescheidenheid gewacht had.*

Pastorale notitie

J.M. Smelik, Nieuwegein

„Geld moet voor u niet het belangrijkste zijn”

Heb je eens een dag vrij en overkomt je dát...

Het gebeurde toen we in de Evangelische gemeente in Benidorm werkten. We waren met onze jongste dochter, die een week over was, een tochtje gaan maken naar een plaatsje hoog op een bergtop, vanuit de verte al zichtbaar. „Een stad, die op een berg ligt, kan niet verborgen blijven...”

We klommen de trappen naar boven op. Toen ik ergens wat bleef staan filmen hoorde mijn vrouw iemand zeggen: „Hé kijk, dat is toch die man van de kerk? Ja hoor, 't is hem'”.

„Doorlopen, ze hebben pa herkend”, reageerde ze. En inderdaad, daar kwamen ze op me af. „Mag ik u eens wat vragen: Hebt u wat tegen mensen met geld? Toen we een paar weken geleden bij u in de kerk waren had u het over mensen die alsmaar rijker worden en dat ze zo slecht zijn... Bent u soms zo'n rooie dominee, die mensen die een beetje geld hebben de zwarte piet toeschuift?”

Wel wat verbluft probeerde ik het haar uit te leggen: „Ik had het in die preek over goddelozen in Israël, die alles doen wat God verboden heeft en over de mensen heenwalsen. 't Ligt er maar aan wat je dóet met je geld”.

„Het kunnen zelfs wel je burens op de

tennisbaan zijn, zei u nog, en wij tennissen juist zo graag...”

Een beetje 'aangeschoten' gingen we daarna weer verder – en je blijft er toch over nadenken hoe een boodschap zo verkeerd kan overkomen. Heb je er reden voor gegeven? Wat zou erachter kunnen zitten? Kwam het voor die mensen te dichtbij of was m'n preek niet duidelijk genoeg? Kort daarvoor zei een kerkganger tegen me: „Ik mag je graag horen, maar je moet het niet zovaak over geld hebben”. Mogelijk doelde hij daarmee ook op wat ik in een dienst als apostolisch vermaan uit de Hebreeënbrieff had voorgelezen: „Geld mag niet het belangrijkste in uw leven zijn. Wees tevreden met wat u hebt”.

Wat is dat toch, dat mensen op dit punt zo gevoelig kunnen zijn? Ik kan wel aanvoelen, dat ze soms zoiets denken als: „Ja, jij hebt als dominee op dit punt makkelijk praten. Jij hebt een vast inkomen en weet niet wat het is om altijd in spanning te zitten over wat je verdient en op je hoede te moeten zijn of je niet door wie dan ook – een klant of concurrent of misschien zelfs de fiscus – onrechtvaardig gepakt wordt...”

Geld is toch een zaak van levensbelang?

Dan is het ook niet zo verwonderlijk dat mensen er veel mee bezig zijn, zich nogal gauw aangesproken voelen en het er ook vaak over hebben.

Maar hoe praten we erover? en hoe staan we er innerlijk tegenover? Het kan zo gauw scheefgaan, denk ik. Alsof geld het een en het al voor je is. Alsof we er dingen of zelfs mensen mee naar onze hand kunnen zetten. Alsof we er de wereld mee kunnen kopen.

Alsof het een geweldige prestatie is om de fiscus te ontvluchten of te lichten.

Alsof het iets is waarover wij alles te zeggen hebben en waarmee anderen verder niets te maken hebben.

Zijn wij ons bewust van de enorme macht en zuigkracht die geld kan hebben? En van onze eigen innerlijke gesteldheid daartegenover?

Laten we eerlijk zijn: te eten worden gevraagd bij mensen met geld en als het kan ook nog een titel, vinden we toch nog wel even anders dan bij Jan, Piet of Klaas...

Geld geeft macht, en wanneer je er minder van hebt ben je in zekere zin machtelozer. En wie geeft dat nu graag toe? Zou dat er mee te maken kunnen hebben dat het zo moeilijk is om er eerlijk met elkaar over te praten?

Ik zal nooit vergeten wat een oudere collega eens tegen me zei: „Ach, Smelik, de mensen vertellen je alles, behalve hoeveel ze verdienen”.

In een satirisch TV-programma werd een dezer dagen gesignaleerd, dat er veel taboes zijn doorbroken, vooral ook op seksueel terrein, maar dat er over geld nog altijd heel versluierend wordt gesproken.

Kort na de oorlog was er een populaire song: 'Money is the routh of all evil, take it away...' (geld is de wortel van alle kwaad, weg ermee).

In de Bijbel staat het net even anders: „De geldzucht is de wortel van alle(rlei) kwaad” (1 Timotheüs 6:10).

Ik kan me niet herinneren ooit een preek gehoord te hebben over dat vlijmscherpe woord van Jezus over de afgod Mammon en dat je niet twee heren tegelijk kunt dienen.

Misschien dat ik het toch eens probeer.

Met het risico, dat je minder leuke reacties krijgt en voor 'rooie dominee' versleten wordt.

Maar als 'rood' staat voor verantwoord en sociaal-voelend met geld omgaan – zoals onze Heer ons heeft geleerd – ben ik dat ook graag.

G. de Lange, Rotterdam

Nu Christus gekomen is

Over de suggestie dat er voor de vrouw veel zou veranderen nu Christus gekomen is.

Een vraag aan ds. H. de Jong n.a.v. zijn nieuwjaarspreek. De preek had als titel: *over 'dood' en 'opstanding' van de sterken* en is gepubliceerd in Opbouw dd. 17 januari 1992. In de eerste plaats wil ik zeggen dat ik heel blij ben dat U weer schrijft in Opbouw. Maar ik heb wel een vraag bij Uw preek.

De vraag is: Is uw suggestie „dat er in de bijbel ten aanzien van de vrouw blijkbaar een beweging zit, een drijfkracht naar grotere eigenheid en zelfstandigheid voor de zusters”... is die suggestie wel juist?

De suggestie:

U suggereert door het aanhalen van Galaten 3:28 dat er voor de gelovige vrouw door het verlossingswerk van de Here Jezus veel veranderd is. Zij staat niet meer onder de man, maar schuift op en komt naast haar man te staan. Paulus zegt immers in dat bewuste gedeelte van de Galatenbrief: „Wij zijn allemaal zonen van God door het geloof in Jezus Christus. Hierbij is geen sprake van Jood of Griek, van slaaf of vrije van mannelijk en vrouwelijk.” De dochter is in de positie van de zoon gekomen, en de vrouw in die van de man, want wij zijn allemaal zonen van God.

De strekking van uw verhaal is: In de tijd direkt volgend op de hemelvaart van de Here Jezus was er onder christenen feitelijk nog een groot verschil of je slaaf was of heer, Jood of Griek, man of vrouw, maar in wezen was het in Christus al gelijk geschakeld. De geschiedenis behoeft die plaats voor de slaaf en de Jood en de vrouw alleen nog maar op te vullen. Dat is met de slaaf al gebeurd, maar met de vrouw nog niet. Nóg niet. Maar dat komt, in ieder geval dat mág komen. En daar raakt U vervolgens de sterke en de zwakke.

Begrijp ik U tot dusverre goed?

De Griek, de slaaf en de vrouw

Mag ik U een ander gedeelte uit de Bijbel voorleggen, waar ook deze drie – de Jood, de slaaf en de vrouw – op het toneel verschijnen? Het is 1 Korinthe 7:17-24. In het kader van het spreken over (de man en vrouw in) het huwelijk, komt de apostel ook te spreken over de Jood en de Griek en de slaaf. Paulus maakt met een paar voorbeelden duidelijk wat hij wil zeggen. Hij zegt: Als je als Griek christen wordt, laat je dan niet besnijden. Werd je als Jood geroepen, (dan was je dus al besneden) laat het niet verhelpen. Hij bedoelt denk ik: zit er niet over in. Ben je als slaaf geroepen? Mooi zo laten. Maar als je vrij kunt worden... altijd doen natuurlijk! En in het ver-

band van dit hoofdstuk: ben je als gehuwde vrouw geroepen, verbreek dat huwelijk niet. Ook niet als je man ongelovig is gebleven. Het is duidelijk wat de apostel wil zeggen: Hij vat het nog eens samen in het laatste vers (24) „Broeders, iedereen blijve voor God in dien toestand waarin hij werd geroepen”.

Paulus ziet drie mensen in een veel minder vrije positie in de gemeente: de Jood, de slaaf en de gehuwde vrouw. De Jood heeft de litten van het oude verbond nog in zijn vlees (ik zeg het nu wel wat erg hard, maar ik denk dat Paulus het zo bedoelt). De slaaf is vanwege zijn positie veel minder vrij en dit geldt ook voor de gehuwde vrouw. De Jood is door Christus een vrij man, ook al draagt hij nog het teken van het leven onder de wet. De slaaf is door Christus een vrij man. De vrouw is door Christus vrij, ook al is ze door haar huwelijk gebonden aan haar ongelovige man. Beide laatsten, indien zij vrij kunnen worden (de vrouw omdat de man haar verlaat) laten zij het doen: want tot vrijheid heeft God U geroepen.

Het huwelijk is en blijft bindend

Paulus zegt tegen man en vrouw in 1 Korinthe 7: Weet waaraan je begint als je wilt trouwen. En de reden is duidelijk. Zij kiezen voor gebondenheid. Dat brengt de huwelijkse relatie met zich mee. Indien zij trouwen, kiezen man en vrouw daarvoor. Hierin is er toch een blijvend verschil tussen die drie relaties: Jood/Griek en slaaf/heer en man/vrouw. Het verschil tussen Jood en Griek verdwijnt in de generaties en ook die tussen slaaf en heer is verdwenen in de eeuwen, maar de positie man vrouw in het huwelijk is en blijft er een van gebondenheid, want het gaat hier om het huwelijk dat door de eeuwen heen blijft bestaan. Indien er sprake is van vrijheid in het huwelijk, dan is het vrijheid in gebondenheid. Ik denk bij gebondenheid bijv. aan de zorgplicht, het verbod te gaan scheiden, enz. Daar komt nog iets bij. De gebondenheid in het huwelijk is en blijft voor de vrouw sterker dan voor de man. Als ik mij niet vergis, zegt Paulus tegen beide: weet waar je aan begint als je wilt trouwen. Maar hij zegt het in het bijzonder tegen de (vaders van) de jonge dochters.

De mens en het mens

Waarom staat de apostel niet te juichen als een meisje gaat trouwen. De achtergrond hiervan is m.i. het volgende: De positie van de vrouw is veranderd door het verlossingswerk van de Here Jezus. Zij is met de man geschapen naar het beeld van God.

Maar 'geschapen naar het beeld van God'. Dat is iets wat van Adam alléén of van Adam en Eva samen gezegd wordt, maar niet van Eva alleen. De vrouw ging schuil achter de man. De vrouw is aanvankelijk a.h.w. op de man aangewezen om mens te zijn. Maar door het verlossingswerk van Jezus Christus verandert dat ingrijpend. Hij schenkt zijn Geest aan jongens en meisjes, mannen en vrouwen, slaven en heren enz. Door die Geest worden wij – mannen én vrouwen – opnieuw geschapen tot het beeld van God. Dat betekent voor de toekomst een grote verandering. In het Koninkrijk van God zal er ook geen huwelijk meer zijn. D.w.z. dan zal de vrouw mens zijn, zoals de man mens is. Dan zal er in Uw termen niet langer sprake zijn van de mens en het mens, maar van de mens, als man en als vrouw. Paulus pleit voor de ongehuwde vrouw omdat zij a.h.w. nu al zonder tussenpersoon in direkte relatie staat tot Christus 1 Kor. 7:34. De Here Jezus onderscheidt in Matth. 19:12 drie motieven om ongehuwd te blijven. Tenminste één ervan is ter wille van het Koninkrijk der hemelen. D.w.z. dat zij nu al sterker dan de gehuwde vrouwen iets van de toekomst van het Koninkrijk ervaren. Versta mij goed: ik wil hiermee niet suggereren dat voor de ongehuwde elk onderscheid tussen man en vrouw is weggefallen. Ik bedoel alleen te zeggen dat de ongehuwde vrouw in dit leven al meer opschuift tot een positie naast de man; een positie welke in het Koninkrijk volledig haar deel zal zijn.

Spanningsveld binnen het huwelijk

Door het huwelijk kiest de vrouw voor een relatiepatroon welke haar toch onderschikend en niet nevenschikend naast de man stelt. Dit betekent a.h.w. voor haar een zekere stap terug. Voor de man is er in die zin minder veranderd. De keuze voor het huwelijk houdt nog al wat in jongen, moet een vader tegen zijn zoon zeggen. Maar als het een dochter is mag hij het wel tweemaal zeggen. Door het verlossingswerk van de Here Jezus is het huwelijk er niet gemakkelijker op geworden. Want „in Christus is er noch mannelijk noch vrouwelijk”, terwijl er in het huwelijk wel degelijk verschil is. Het geeft een spanningsveld binnen het huwelijk.

Ik merk dit spanningsveld binnen het huwelijk bijv. bij Petrus die aan de ene kant de otische verhouding direkt toepast op het ntische huwelijk: Zoals Sara haar man heer noemde, zo moet jij dat ook doen t.a.v. je man. Maar tegelijkertijd zegt Petrus tegen de man

over zijn vrouw dat zij ook deelt in het verlossingswerk van Christus op eenzelfde wijze als hij. Zij zijn medeërfgenamen van de genade des levens, zegt Petrus. (1 Petrus 3:7) Het moet derhalve niet een spanning zijn waarmee de man de vrouw alleen opzadelt. Het is ook zijn probleem. Hierin moeten man en vrouw ook naar elkaar toekomen. Het is een spanningsveld waarin man en vrouw moeten streven naar het gezonde evenwicht. Ik zie het spanningsveld ook bij *Paulus* waarin hij aan de ene kant in 1 Kor. 9 weet van een vrouw die profeteert en bidt in het gezin (al moet zij naar de gewoonte van toen en daar aangeven dat zij onder de man staat) en aan de andere kant in 1 Kor. 14 de orde in de gemeente bevordert door de zwijgtekst ook van toepassing te maken op de vrouw.

De relatie man/vrouw in het huwelijk is strukturerend

Ik heb hierboven gezegd dat de ongehuwde vrouw wel meer ervaart van het Koninkrijk dan haar gehuwde zusters, maar dat dit niet wil zeggen dat in dit leven dus alle onderscheid tussen man en vrouw daarmee is vervallen. Ik zeg dit om niet te hoge verwachtingen te wekken. Want uit de bijbelse gegevens is m.i. duidelijk dat de relatie van man en vrouw in het huwelijk het uitgangspunt blijft bij de vraag hoe de verhoudingen liggen. Dit raakt naar mijn mening ook de plaats van de vrouw in de gemeente aangezien naar mijn oordeel Paulus het gemeentelijke leven structureert naar de huwelijkse relatie.

Ik baseer mij hierbij o.a. op de volgende Bijbelgedeeltes.

Efese 5:21 en 22 waar de apostel Paulus zegt:

En weest elkander onderdanig in de vreze van Christus. Vrouwen, weest aan uw man onderdanig als aan de Here, want de man is het hoofd van zijn vrouw, evenals Christus het hoofd is van Zijn gemeente.

De zgn. huistafels waar de man/vrouw verhouding strukturerend is voor het leven der gemeente: Col. 3:18-4:1/ Efese 5:22-6:9.

1 Timotheus 2:8-15 ev. Eerst stelt Paulus de man/vrouw verhouding aan de orde en dan komt hij te spreken over wie gekozen kan worden in het ambt van ouderling of diaken. *1 Timotheus 3:1-16*.

1 Korinthe 9:1,2 De apostel stelt hier: Wordt mijn navolgers, gelijk ook ik Christus navolg. Ik prijs het in U dat gij in alles aan mij gedachtig blijft en aan de overlevering zó vasthoudt als ik ze u overgegeven heb. Ik wil echter dat gij dit weet: het hoofd van iedere man is Christus, het hoofd van de man is de vrouw en het hoofd van Christus is God. Paulus structureert het gezinsleven en het gemeentelijke leven (vgl. *1 Korinthe 14*) naar de positie van man en vrouw in het huwelijk. Het ligt hier zó ernstig dat de *betrouwbare overlevering in het geding* komt als de schakels van deze band van het heil wor-

den verbroken. Het is God/Christus/man/vrouw.

Man en vrouw worden dus niet gelijkgeschakeld.

Conclusie:

- * De positie van de vrouw is door het verlossingswerk van de Here Jezus sterk veranderd en verbeterd. In het Koninkrijk komt zij naast de man te staan.
- * In deze tijd ervaart de ongehuwde vrouw daar het meeste van.
- * De gehuwde vrouw heeft gekozen voor de binding van het huwelijk hetgeen in het relatiepatroon neerkomt op het schriftwoord dat zij, wat haar betreft, onderdanig moet zijn aan haar man.
- * Het gemeentelijke leven wordt gestructureerd (o.a.) naar het model van het huwelijk en de plaats van man en vrouw daarin.
- * Dit betekent voor gehuwde en ongehuwde vrouwen, dat de periode van volstreekte gelijkwaardigheid en gelijkheid nog niet is aangebroken. De man is het hoofd van zijn vrouw.
- * Hoofdfuncties zoals de ambten zijn als regel danook niet voor zusters van de gemeente weggelegd.
- * Indien een gemeente dit toch doorvoert, komt haar Schriftverstaan/d.w.z. het gezag van God en van de Here Jezus op losse schroeven te staan.

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes

Meeleven

Voor mijn gevoel is de hele wereld altijd met hetzelfde onderwerp bezig. Dat is natuurlijk niet waar, dat weet ik zelf ook wel, maar het lijkt beslist zo. Het is overigens een bekend verschijnsel.

Ga maar eens verhuizen. Binnen de kortst mogelijke tijd lijkt het of de hele straat het oog op een pandje verderop heeft. Gaat er een kind op kamers?

We hebben opeens en masse een logeer- of studeerkamer en een zoon of dochter die een nooit vertoonde

interesse heeft voor overvloedige huisraad en koken.

Ik heb zelf geen kamer over, omdat er meer kinderen dan kamers in huis waren, maar van anderen hoor ik hoe leuk het is om een strijk-hobby-studeer-rommelkamer te hebben.

Met baby's is het nog sterker.

In de tijd dat onze kinderen werden geboren, was ik altijd verrast over de geringe groei van Nederlands bevolking aan het eind van het jaar. Voor mijn gevoel reden er in die periode veel meer kinderwagens dan auto's door de straat en ik dacht dat zoiets wel met cijfers geboekstaafd zou worden. Nee dus.

Op het moment is iedereen (lees dus: ik!) bezig met Meeleven.

Meeleven met een hoofdletter. Er is, hoorde ik, zelfs een boek over verschenen. Ik heb het nog niet zien liggen in de winkel en eerlijk gezegd ben ik ook de titel kwijt, maar ik ben erg benieuwd hoe een deskundige dit aanpakt. Ik heb uit de recensie een tikkeltje de indruk gekregen dat de deskundige in dit geval iemand is die ervaringen van anderen bij elkaar optelt, de gemeenschappelijke factor deelt en vervolgens de uitkomst als richtlijn voor goed meeleven op tafel gooit, maar dat kan meevallen.

Meeleven is, net als dementie, iets waar iedereen mee te maken krijgt. Je kunt op maandag nog volslagen 'leek' zijn en op woensdag 'deskundige'. Er hoeft alleen maar iets ergs in je onmiddellijke omgeving te gebeuren en de verandering voltrekt zich.

Iemand uit onze kennissenkring, amper 48 jaar oud, wonend in een dorp, verloor een half jaar geleden haar man en zei toen ik haar opbelde bitter: „Ik heb nooit geloofd dat het zou kunnen, maar als zo iets je gebeurt, is de rij bij de kassa van de supermarkt heel klein. Niemand durft achter je te gaan staan uit angst dat ze iets tegen je moeten zeggen. Mensen die je kennen, steken de straat over als ze je zien aankomen of ze gaan een etalage bekijken tot je voorbij bent. Staan ze bij de loodgieter te turen naar W.C. brillen en closetpotten en denken nog dat je niets in de gaten hebt. Afschuwelijk!”

„Wat doe je dan?” vroeg ik.

„Tja, wat doe je dan... Niets. Je kan toch moeilijk achter iemand aansluiten en 'boe' roepen. Ik ga gewoon naar huis en jank me ongelukkig,” zei ze. „Wat zou jij doen?”

Achter de telefoon haalde ik mismoe-dig en ongezien mijn schouders op. „Ik weet het niet. Het hangt er van af wie het is.”

Omdat deze situatie zich nog al eens voordoet, wil ik volgende keer nog wat doordenken over dit onderwerp.

T. Hoekstra, Zwolle

Mystiek in de literatuur (8)

IN ZIJN ARM DE LAMMEREN is een roman van Cornelius Lambregtse; de eerste druk verscheen in 1971. Lambregtse heeft het boek geschreven als een herinnering aan zijn zoontje dat stierf toen het nog maar drie jaar en zeven maanden oud was. Kort voor zijn sterven zei het kind: „Ik ga naar huis, naar Jezus. Niet huilen, Pappie.”

Het boek verplaatst ons naar één van de Zeeuwse eilanden in de jaren twintig. Hoofdpersoon is Fransje die opgroeit in een arbeidersgezin; het godsdienstig milieu is aan te duiden als mystiek-bevindelijk, maar het komt ons heel wat positiever en sympathieker voor dan wat we in andere literatuur aantreffen.

Ja, er komt ook wel weer een dominee in voor die meent het zijn luisteraars goed aan te moeten zeggen: Het heil in Christus kan niet zo maar aan iedereen worden aangeboden, het wordt alleen geschonken aan degenen die daartoe van eeuwigheid uitverkoren zijn. En dan noemt de dominee verscheidene kenmerken waaruit men kan afleiden of men misschien enige hoop mag hebben daar ook bij te horen. Maar in het algemeen: het ziet er somber voor de mensen uit, de meesten groeien op als brandstof voor de hel. De vader van Fransje is niet zo gelukkig met die preek en de vrome Kee al evenmin. Op de terugweg naar huis zegt Kee: „Van de week werd ik er zo bij bepaald wat het de Here Jezus gekost heeft om zijn volk te redden. – hoe Hij als een nietig wurmpje in de wereld gekomen is om zondaars met God te verzoenen. Ik werd er zo met nadruk op gewezen hoe dat er in Jesaja staat: Al waren uw zonden als scharlaken, Ik zal ze maken als witte wol. Wat heeft de Here er toch veel voor over gehad om zulke ellendige schepsels als ons van de eeuwige dood te redden. Hoe ernstig heeft Hij ook vermaand en uitgenodigd toen Hij zei: Hoe dikwijls heb Ik u niet willen bijeen vergaderen zoals een hen haar kuikens bijeen vergadert onder haar vleugels. Maar dan zegt Hij erbij: Maar gij hebt niet gewild! Wij staan zo gauw gereed om te zeggen: Ik kan mijzelf niet bekeren. En dat kán een mens ook niet. Maar onze grootste schuld zou nog eens kunnen worden dat we het niet willen ook.”

Een poosje later voegt ze eraan toe: „Een mens moet niet ééns bekeerd worden, maar dagelijks, zoals de apostel Paulus zegt. Ik denk dat de dominee die les nog moet leren. Als God een mens bekeert, dan neemt Hij zo'n zondaar aan als zijn kind. Als we nou altijd maar een kind konden blijven, maar we worden zo gauw groot in onze eigen ogen. En toch zegt de Here Jezus nadrukkelijk: Als ge niet wordt als een kind, kunt ge het Koninkrijk der

hemelen geenszins beërven. Konden we God nou maar eens net zo onvoorwaardelijk geloven als een kind.”

Dat laatste, geloven als een kind, is een leidmotief in het boek. Zie bij voorbeeld het gedeelte waar verteld wordt dat Fransje tijdens een kerkdienst geweldige dorst heeft. Er preekt een dominee die bij de eerste aanblik Fransjes sympathie heeft. Straks zal het Avondmaal worden gevierd; de dominee nodigt iedereen uit met de woorden: En die wil, kome! Dát staat in de Bijbel! En in zijn ijver en stille strijd tegen een zekere dodelijke lijdelijkheid die de dominee van de Zeeuwen kent, gaat hij ertoe over een aanschouwelijke geste te maken. Met zijn rechterhand neemt hij het glas water vanonder zijn lessenaar en houdt dat over de rand van de preekstoel omhoog alsof hij het de gemeente aanbiedt. Dan vervolgt hij: „Het is als het ware of God zegt: Is hier iemand die dorst heeft? Laat hem dan komen, want hier is water voor u. Is hier iemand die Mijn woorden gelooft, dat Ik hem water zal geven om niet, kom dan en drink zoveel als gij wilt, en Ik zal uw dorst lessen.” ... Dan laat hij een kleine pauze volgen om zijn woorden in te laten zinken in de harten van de schare vóór hem, terwijl hij nog steeds het glas naar voren houdt. Ja, er is iemand die dorst heeft en die de gesproken woorden gelooft, en die gevolg aan de uitnodiging gaat geven. Dat is Fransje. En voor vader er erg in heeft of hem nog gauw bij zijn mouw kan grijpen, is Fransje al op weg naar dat uitgestoken glas water, dat het onverwachte antwoord is op zijn schreeuwende behoefte.

Hij trippelt naar de avondmaalstafel toe, stapt er heel voorzichtig langs om het witte kleed niet aan te raken, en gaat dan naar de preekstoel toe. Daar blijft hij staan en steekt zijn hand uit naar boven. Er heerst een bijna tastbare stilte in de kerk. Geen voet verschuift en geen kuchje weerklinkt. Men zou een speld kunnen horen vallen. Ook vader wacht gespannen op de afloop van dit kleine drama. De dominee, die Fransje heeft zien aankomen, begrijpt de situatie. Met een bewogen stem zegt hij: „Wacht maar even, ventje, ik kom zo bij je.” Hij opent het deurtje aan de zijkant van de preekstoel, daalt de trap af, en komt met het uitgestoken glas op Fransje toe. Hij legt zijn linkerhand tegen Fransjes achterhoofd en brengt met de andere het glas aan Fransjes lippen.

En Fransje drinkt en drinkt en drinkt... Als het glas leeg is, wil Fransje teruggaan naar zijn hoekje, maar de dominee houdt hem tegen. Hij legt zijn hand nu op Fransjes hoofd en met een stem die van ontroering trilt, zegt hij tot de gemeente die dit schouwspel

ademloos heeft gevolgd: „Geliefde gemeente, ik zou geen betere toepassing kunnen vinden dan wat u hier voor u ziet. Ook al begrijpt dit kind de geestelijke strekking nog niet van mijn woorden, toch heeft hij in kinderlijk geloof gedaan wat God van zijn kinderen vraagt, namelijk dat zij aan zijn uitnodiging gehoor geven en even veel vertrouwen in zijn woorden stellen als dit kind heeft gedaan in de mijne. Want we moeten immers allen worden als een kind – als dit kind.”

De mensen in dit boek beleven hun geloof anders dan de meesten van ons. Soms gebeurt het dat iemand 'bepaald wordt' bij een gedeelte uit de bijbel, er komt hun een psalmvers of een tekst in gedachten en zij menen stellig dat de Here hun daarmee iets wil zeggen. Kee is erg op Fransje gesteld, maar als ze hem na een bezoek ziet vertrekken, moet ze opeens denken aan de psalm (in de berijming van Datheen): Want God gedenkt altijd genadig aan zijn verbond, 't welk blijft gestadig ...

Als geoefende christin weet ze dat de Here hier iets mee te zeggen heeft, maar het is niet duidelijk wat. Daarom zegt ze kinderlijk: „Here, wat bedoelt U daarmee?” En dan valt er opnieuw iets met kracht in haar ziel, namelijk deze woorden: Mijn ziel begeert vroeg rijpe vrucht!

Later zal duidelijk worden wat de betekenis daarvan is. Fransje wordt ziek, héél ziek, en Fransje sterft. Zijn laatste vraag is aan zijn zusje: „Maria, zing nog eens van Veilig ...” En die zingt dan: Veilig in Jezus' armen ... U zult het lied wel kennen. Zó was het einde van Fransje.

Zoals ik al zei: dit boek geeft ons een heel wat positiever beeld van de bevindelijkheid dan veel andere literatuur. Ook hier wordt gevraagd: „Is er hoop? Zou het kind behouden zijn?” Wij weten dat wij mogen vertrouwen op Gods verbond. En daarmee troost ook Kee. Ze is immers destijds bepaald geworden bij die psalm? En daarvan vertelt ze: Want God gedenkt altijd genadig Aan Zijn verbond, 't welk blijft gestadig; En aan dat woord, dat Hij heeft klaar Toegezeid, en wil 't houden waar In 't duizendste geslacht dat leeft, Zo Hij Abraham beloofd heeft.

En ook vader kan vertellen van zijn ervaring. Hij is er alleen op uitgetrokken in het rietland. En daar heeft hij zijn worsteling beleefd, hij heeft zijn moeite en verdriet uitgehuild. Maar tenslotte heeft God hem daar getroost met de woorden: Geen vader sloeg met groter mededogen

Op teder kroost ooit zijn ontfermend'
ogen,
Dan Israels Heer op ieder die Hem
vreest.

En als laatste was hem te binnen ge-
komen:

Maar 's Heren gunst zal over die Hem
vrezin
In eeuwigheid altoos dezelfde wezen;
Zijn trouw rust zelfs op 't late nage-
slacht ...

Misschien frons de 'nuchtere' gerefor-
meerde lezer de wenkbrauwen? Moet
u niet zo veel van al die ingevingen
hebben? Maar kan het ook zijn dat
onze nuchterheid ons belet zo dicht bij
de Here te leven als sommige perso-
nen die in dit boek beschreven zijn?

'In zijn arm de lammeren' is een ro-
man die ons in contact brengt met een
geloofsbeleving die de meesten van
ons niet kennen. Ik weet best dat we
hier geen literatuur van het hoogste
niveau hebben, maar ik durf ook te
zeggen: het is een ontroerend en leer-
zaam boek. Ook scholieren kan ik het
van harte aanbevelen.

(P.S. Wat er aan Zeeuws in het boek
voorkomt, heb ik gemakshalve maar
vertaald in Nederlands.)

lijkt wel of ze zelf schrikt van haar
uitroep. Ze kijkt bang en doet een
stapje terug totdat haar rug de muur
raakt. Het is waar dat ze soms bang is
voor vader. Vooral als hij bier gedron-
ken heeft. Dan kan hij zomaar boos
worden en slaan zelfs. Maar nu heeft
hij een prima bui. Hij gooit alles wat hij
in de handen heeft op de tafel en
neemt er een mopie grote zwart-rode
handdoek af. „Kijk, die is voor jou, en
kijk niet zo beteuterd” lacht hij tegen
moeder. Maar moeder lacht niet. „Ka-
lisa gaat toch niet meelopen in de
mars?” zegt ze zachtjes. „Waarom
niet?” zegt vader. Hoe meer mensen
hoe beter, hoe meer rood en zwart hoe
beter. Wil je ook een pet en loop je ook
mee?” Kalisa kijkt naar zijn moeder.
Het is de eerste keer dat hij haar hoort
tegenspreken, meestal zegt ze niks als
vader iets wil. Ja, ze moppert wel eens
stilletjes over al het geld dat vader
uitgeeft aan biertjes. De laatste tijd
gaat hij voortdurend op stap en trak-
teert allerlei bekenden en onbekenden
om ze over te halen ook zwart-rood te
worden. „Het is voor het goede doel,
voor de toekomst van het land” zei hij
laatst toen er geen cent meer in huis
was. Moeder verstopt het geld dat ze
verdient met naaien, niet alles want
dan zou vader ernaar vragen, maar
een gedeelte zodat er toch steeds iets
is om van te eten. En zo kunnen ze
overleven zonder vader tegen te spre-
ken. Maar nu is er iets anders aan de
hand. Het gaat over Kalisa, nu wil
moeder zich niet stil houden. „In Gita-
rama is gevochten, zegt moeder hees,
er zijn doden gevallen en gewonden.
Groen-wit-rood tegen zwart-rood. Het
is geen mars voor kinderen.” „Kalisa
is geen kind meer, werpt vader tegen,
die jongen is al acht, ik werkte van de
vroeg morgen tot de late avond toen
ik acht was. En dat vechten dat was in
Gitarama, en daar vechten ze altijd.
Hier gaan we niet vechten.” „Wat
gaan we doen vader?” vraagt Kalisa.
Hij wil niet dat zijn ouders ruzie krij-
gen en hij weet dat vader graag wil
vertellen wat er gaat gebeuren. „Juist,
roept vader wat gaat er gebeuren! Dat
is heel eenvoudig. Je weet jongen dat
het nu niet meer zo is als in vroegere
tijden. Vroeger was er een koning in
het land en die was de baas. Basta,
kop eraf als je het niet met hem eens
was. Tegenwoordig is er een presi-
dent, dat is al iets beter. Maar wie
zorgt ervoor dat de president niet net
zo gaat doen als de koning? Zijn eigen
ministers? Die kijken wel uit die zeg-
gen altijd netjes ja en nee, precies
zoals meneer de president dat wil. We
hebben een regering nodig net zoals
in Europa. Niet één man die de macht
heeft, niet één partij maar allemaal
partijen en de beste krijgt zijn zin. En
wij gaan lopen voor de partij van het
volk, zwart-rood. Er komen een boel
mensen. Musafiri komt ook (vader
praat opeens verder tegen moeder)
We hebben Musafiri meegekregen
dat zal mensen trekken. Die zeggen:
Als Musafiri zwart-rood is dan zal het
wel goed zijn.” „Het is hier anders

dan in Europa, zegt moeder, in Europa
regeren de partijen samen, en ze
vechten niet met elkaar.” „Dat komt
wel, dat komt wel, sust vader, we moe-
ten alles leren, we moeten ook leren
om meerdere partijen te verdragen.”
„Kabagema is doodgeschoten” zegt
moeder koppig. „Die wou ook een
partij beginnen” „Kabagema is dood-
geschoten door een dief die zijn geld
wou.” spreekt vader tegen. Moeder
schudt haar hoofd maar bijt op haar
lippen, ze worden helemaal wit. „Kali-
sa, wij gaan morgen samen de mars
lopen.” zegt vader. En zo gebeurt het.
De stad is vol soldaten. Ze hebben
helmen op en automatische geweren
in hun handen. Alle winkels zijn geslo-
ten, sommige winkeliers hebben hun
etalageruiten zelfs dichtgespijkerd met
planken. Wie weet wat er gebeuren
gaat. Maar op straat lijkt het net feest.
Vlaggen, petten, muziek, massa's
mensen. Kalisa heeft al gauw de liede-
ren geleerd die de partij zingt. Een van
mannen zingt een regeltje, de anderen
herhalen. Ze zijn met een hele boel,
een zee van zwart-rood en een enorm
koor. Sommige mensen zien er heel
mal uit. Ze hebben een plastik zak op
hun hoofd. Dat is tegen het traangas,
leggen ze uit. Stel je voor dat de sol-
daten traangasbommen gaan gooien
dan trekken die mensen gauw het
zakje over hun gezicht. Eventjes maar
natuurlijk anders stik je. Men zegt dat
het helpt om dat smerige gas niet in de
ogen en neus te krijgen. Maar nie-
mand hoeft het zakje te gebruiken
gelukkig. Er wordt niet gevochten er
wordt alleen maar geschreeuwd en
gelopen. De lange optocht trekt de
straten door in de richting van het
stadion. Daar gaan de leiders toespra-
ken houden. Ze gaan uitleggen
waarom hun partij de beste is en
waarom iedereen daarop moet stem-
men. Kalisa snapt er geen snars van
maar hij geniet. Hij klapt en schreeuwt
als alle zwart-roden klappen en
schreeuwen. Hij roept en joelt tot hij er
een zere keel van heeft. Als alles is
afgelopen stap hij naast vader het
stadion uit. Vader drukt wel honderd
mensen de hand „Het ging goed, het
ging fantastisch” zeggen ze tegen
elkaar „De president zal het in zijn
broek doen” lacht vader. „Kom we
gaan een biertje drinken” Ze lopen in
de richting van een bar. Dan opeens,
ziet vader Kalisa. Alsof hij helemaal
vergeten was dat die al die tijd al met
hem mee liep „Toe jongen, ga naar je
moeder, zegt vader vriendelijk, dit is
niet voor kinderen” „Maar, maar”,
stottert Kalisa teleurgesteld. „Hup, tot
straks” zegt vader en geeft zijn zoon
een duwtje in de rug. Kalisa loopt naar
huis. Moeder staat al naar hem uit te
kijken. „Gelukkig gelukkig!” roept ze.
„Moeder er was niks om bang voor te
zijn” zegt Kalisa en hij begint alles te
vertellen. „En toch... zegt moeder, ik
ben bang dat het niet goed gaat. Ik ben
bang dat vader ook doodgeschoten
wordt. En dan zal ik hem missen die
vader van jou. Soms is het een kwaai-
e maar ik zal hem missen.”

Voor de kinderen

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Zwart-rood

„Kijk eens wat ik voor jou heb!” roept
vader vrolijk terwijl hij de deur binnen-
komt. Hij loopt rechtstreeks op Kalisa
af en drukt hem een enorme pet op het
hoofd. Kalisa springt op, rukt de pet
weer van het hoofd om ernaar te kij-
ken. „Mammaweee!” roept hij enthousi-
ast. Wat een pet! Een prachtding.
Zwart en rood, felle kleuren van prach-
tige stof. „Dank je wel pappa!” Zijn
vader staat hem tevreden te bekijken.
Hij heeft zijn armen vol met allerlei
andere dingen. Rode en zwarte hand-
doeken, een paar vlaggen, nog een
pet, dassen en zelf heeft hij een pet op
het hoofd. „Met die pet op, zegt hij met
die pet op gaan wij morgen meelopen
in de mars.” „Wat?!” roept moeder. Ze
staat in een hoek van de kamer, het

H. Algra, Den Helder

Werkdruk van predikanten (2)

In het vorige artikel werd het pastoraat genoemd als knelpunt in het werk van een aantal ambtsdragers. Het is belangrijk dat de zwaarte van dit deel van het werk voldoende wordt onderkend. Waar liggen de grenzen van de eigen mogelijkheden? Soms kunnen problemen worden voorkomen wanneer een predikant duidelijker aan kan geven wat gemeenteleden van hem kunnen verwachten. In deze aflevering gaan we in op enkele andere spanningsvelden.

Tegengestelde wensen

De verwachtingen die gemeenteleden van het werk van hun predikant hebben, zijn soms zó verschillend dat ze elkaar uitsluiten. De een wil meer aandacht voor kinderen in de kerkdienst, de ander vindt die aandacht overbodig; de een vindt de kerkdienst te traditioneel, de ander vindt hem juist te weinig stijlvol, de een vindt dat meer accent moet liggen bij het werk in de gemeente, de ander vindt dat de preken het belangrijkste zijn. Wie probeert al die wensen op te volgen, wringt zichzelf in een onmogelijke positie. Hij stelt niet alleen veel te hoge eisen aan zichzelf, maar plaatst zichzelf ook voor een onmogelijke opdracht. Hoe je ook je best doet, er gaat altijd wel wat mis. Wanneer in de bijbel wordt geschreven dat een christen, voorzover het van hem afhangt, vrede moet houden met alle mensen, (Rom. 12:18) wordt daar natuurlijk niet mee bedoeld dat God iemand voor een onmogelijke opdracht stelt. Niemand kan zijn werk zo inrichten, dat iedereen in alle situaties tevreden is. Er mag niet van een predikant verwacht worden dat hij aan alle wensen die leven in de gemeente tegemoet kan komen.

Eisen stellen?

Op zichzelf genomen is het niet erg als gemeenteleden verschillende verwachtingen hebben van hun predikant. Je mag ook van een predikant verwachten dat hij met deze verschillende verwachtingen om kan gaan. Een veelkleurige gemeente kan zelfs een heel boeiende gemeente zijn. Omgekeerd: een gemeente waar iedereen precies hetzelfde denkt, kan belemmerend werken voor het geloofsleven. Er ontstaan problemen, wanneer individuele gemeenteleden persé hun gelijk willen halen bij de predikant. Hij moet zich aan hun visie aanpassen. Het wordt een onmogelijk keurslijf waar hij geen kant meer mee uit kan. De vader van de Duitse theoloog Niemöller noemde destijds het ambt van predikant het 'meest vrije beroep in de wereld'. In onze tijd gaat deze typering m.i. niet meer op. Veel predikanten moeten in hun gemeente met zó veel verschillende zaken rekening

houden, dat de invulling van hun werk vaak niet veel speelruimte meer biedt.

Minder binding

Een bijkomend probleem voor een aantal kerken is, dat de binding van de leden aan het kerkgenootschap minder is geworden. De loyaliteit ten opzichte van de eigen kerkelijke gemeenschap is niet meer vanzelfsprekend. Het gevolg is inderdaad (wat Van Delden noemt) een groter 'afbreukrisiko'. Als een predikant (of kerkeraad) niet meer aan de eisen voldoet, zijn er helaas gemeenteleden die gemakkelijker op zondag wegblijven of op den duur zelfs afhaken. Voor een predikant betekent dit een extra druk op zijn werk. Als hij verkeerde uitspraken doet, als een aantal preken niet goed wil lukken, als het jongeren niet bevalt op catechisatie, kan dat vergaande gevolgen hebben.

Spanningen

Een directeur van een groot bedrijf vertelde dat hij vaak aanvaringen had met zijn ondernemingsraad. Hij sliep er 's nachts niet minder om. Wanneer er spanningen waren binnen de kerkeraad, kon hij niet slapen. Wie enigszins thuis is in de wereld van vakbonden en ondernemingsraden weet dat de discussies stevig kunnen zijn. En toch raken spanningen in de kerkeraad of binnen de gemeente iemand vaak direkter.

Predikanten maken lange werkdagen en nog langere werkweken. Toch kunnen veel mensen lange werkdagen wel volhouden. Het wordt anders als er bij die lange werkdagen spanningen komen. Een predikant: „Het aantal uren dat je in touw bent, is niet erg. Dat hoort ook bij je beroep. Waar je wel zwakker in staat is dat je er dan minder spanningen bij kunt hebben". Daarmee bedoelde hij o.a. verschillen van inzicht tussen kerkeraad en predikant. Soms ging meer dan de helft van de kerkeraadsvergadering op aan de bespreking van deze problemen. Dit betekent niet dat verschillen van inzicht onder de tafel geveegd moeten worden. Soms kan het wel goed zijn om visies een tijdje 'naast elkaar' te laten staan. Je houdt elkaar dan goed op de hoogte, maar probeert niet om je gelijk te halen.

Verwachtingen

Onduidelijke verwachtingen ten opzichte van elkaar roepen spanningen op. Wanneer een gemeente verwacht dat de predikant alle randkerkelijke leden trouw bezoekt, maar de predikant is van plan alle bejaarde leden te bezoeken, sluiten de verwachtingen niet op elkaar aan. Wanneer hij zegt binnenkort nog eens langs te komen, kan een gemeentelid teleurgesteld zijn: hij dacht aan een aantal dagen, de predi-

kant aan een aantal weken.

Het is dus belangrijk om naar elkaar toe helder te zijn. Wat ben ik van plan? Wat kan ik realiseren? Om die verwachtingen helder in beeld te krijgen, is goed overleg tussen kerkeraad en predikant nodig.

Gemeenteopbouwplan

Het beter inzicht krijgen in elkaars verwachtingen kan bv. door het invullen van een 'gemeenteopbouwplan'. Daarin wordt weergegeven wat er de komende jaren voor plannen uitgewerkt kunnen worden binnen de gemeente¹. Daarbij heeft de predikant een duidelijke taak, maar hij niet alleen. Nadrukkelijk gaat het om het gebruik maken van de gaven die er in de gemeente zijn. De verwachtingen kunnen wel eens teveel in de richting van de predikant wijzen. Wie geen 'domineeskerk' wil zijn, zal juist de gaven in de gemeente goed moeten gebruiken. Dan wordt een gemeente ook niet teveel afhankelijk van het werk van de predikant. Dat zou ook een stukje overbelasting van predikanten kunnen voorkomen.

Ten aanzien van de predikant kan men denken aan een lijst met prioriteiten in zijn werk. Dat wil niet zeggen dat een gemeente of een kerkeraad moet 'dikteren' wat er van de predikant verwacht wordt. De predikant moet ook kunnen aangeven waar zijn mogelijkheden en zijn grenzen liggen. De gaven van de één zijn niet persé de gaven van de ander. Het is m.i. wel van groot belang dat de predikant duidelijk is in wat er van hem verwacht kan worden. Loopt een aantal activiteiten gevaar (bv. door de tijdsdruk), dan zal bijstelling van de plannen nodig zijn. Vermeld moet worden dat enkele (door mij) ondervraagde predikanten spontaan vertelden dat ze blij waren met de zorg van de kerkeraad voor hun werk(druk). In drukke tijden werden gedeelten van taken door andere leden van de gemeente overgenomen (bv. preek(-lezen), ziekenbezoek, catechisatie).

Alleen maar zwaar?

In deze serie werd aangegeven dat het werk van een predikant vaak zwaar is. Daarmee zijn we er niet. Het beeld is te eenzijdig². We moeten rekening houden met vlezwarende omstandigheden, maar we mogen er niet stil bij blijven staan. In het laatste deel hoop ik deze serie ook in die richting af te kunnen sluiten.

Noten:

¹ Zie: Ds. J.C. Schaeffer, Gemeenteopbouw, Opbouw 1991, nrs. 17, 18, 19

² Zie ook: drs. C.J. de Ruyter in het Nederlands Dagblad/Variant, 8 februari 1992

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

De nieuwe tijd en wij

3. Aard-Moederdag

Terwijl activiteit van geesten constant is in streken waar het Christendom nauwelijks is doorgedrongen, wordt het weinig gesignaleerd sinds de komst van het Christendom in het Westen. Christus heeft de geesten van aarde en water verdreven, en als een cultuur voor het grootste deel christelijk wordt, gaan die geesten blijkbaar weg. Het is pas sinds de laatste tientallen jaren dat ze weer opgeroepen worden door hen, die de God van Abraham, Izaäk en Jakob verwerpen.

James Sire¹

'Gewijde Macht van de Aarde'

Eind april 1991 werd, in elk geval in de Verenigde Staten, 'Earth Day' gevierd. *Time Magazine* van 6 mei 1991 berichtte erover. Ik citeer een deel van dat verslag. „Om 'De Dag van de Aarde' te vieren, stonden vier vrouwen en twee mannen op een heuveltop buiten Mount Horeb, Wisconsin, die letterlijk Moeder Aarde aanbaden. 'Gewijde Macht van de Aarde, schenken genezing aan de planeet Aarde', was het gebed van Selena Fox, de priesteres van Circle Sanctuary, die blootsvoets aanwezig was. De gelovigen namen dat over door steeds krachtiger te roepen: 'Schone aarde! Schone aarde!' Toen legden ze geloften af om de meest uiteenlopende goede daden voor het milieu te doen, waarna zij elkaar omhelsden. Een vergelijkbaar vereren van de natuur maakte deel uit van 'Earth Day' festiviteiten, die in het hele land plaatsvonden, van Boston, waar de 'Goddess Gospel Singers' een uitvoering gaven aan het water, tot Berkeley in Californië, waar aanhangers voor een toegestroomde menigte zongen en op trommels sloegen. Deze ceremonieën maakten deel uit van een geestelijke beweging, die in de Verenigde Staten groeiende is: de verering van de Godin, de poging om een uitingsvorm te vinden voor een geestelijke werkelijkheid, waarin het Vrouwelijke centraal staat. De meeste aanhangers zijn vrouwen, die een andere godheid willen vereren dan God de Vader, en een geloof dat minder patriarchaal is dan de Joods-Christelijke traditie lijkt te kunnen bieden. Aanhangers zeggen dat de beweging 100.000 vrouwen op de been kan brengen.”

Dan gaat het verhaal verder over 'wicca', wat wij tot nu toe 'hekserij' noemen. Ook over New Age denken, het aanroepen van 'vrouwelijke macht' en de beïnvloeding in dit alles door religieuze tradities uit Afrika en Noord-Amerika; in dat laatste geval hebben we het over de Noord-Amerikaanse Indianen.

In augustus 1987 werd wereldwijd z.g.n. de 'Harmonic Convergence'

gehouden; op die dag moesten mensen in de hele wereld de energieën van Moeder Aarde versterken, door in groepen een 'zonhekruis' te vormen, een cirkel met daarbinnen een kruis. Op die dag moesten de 'gelovigen' bijeenkomen op 'heilige plaatsen', van welke religie dan ook! Ook die dag was de centrale boodschap dat Moeder Aarde in gevaar was. Door boodschappen uit het heelal, van 'onze onbelichaamde vrienden', waren mensen dit dreigende gevaar voor Moeder Aarde op het spoor gekomen. Op voor-noemde Heilige plaatsen moest men 'krachten van de Aarde' versterken. De bijna volledige tekst van de oproep tot het bijeenkomen voor de 'Harmonic Convergence' heb ik destijds opgenomen in mijn boek over deze materie, *De Cirkel en het Kruis*².

Als bij de piramiden van Gizah onlangs dus weer zo'n New Age-achtige ceremonie is gehouden, neem ik dat gegeven als zodanig behoorlijk serieus! Al moet ik erbij zeggen dat ik de diepste diepten van zo'n '11/11 Ceremonie' niet doorgrond. We mogen echter duidelijk vermoeden dat er heel wat méér aan de hand is dan 'New Age folklore' alleen! Hoe dat precies zit weet ik echter niet. Het nu volgende verhaal is daarom veruit het meest speculatieve gedeelte van deze serie over New Age. Lezers of lezeressen, die vanuit hun overtuiging en/of deskundigheid dit verhaal willen aanvullen of desnoods aanvallen zijn daartoe dan ook hartelijk uitgenodigd! Klimt u in de pen, als u daarvoor reden meent te hebben.

Op bepaalde plaatsen

Toen ik voor de tweede maal in het Zwitserse L'Abri kwam, inmiddels al weer twintig jaar geleden, kwam ik uiteraard in een van de chalets te logeren. Birdie, een van de toenmalige stafwerksters, die in L'Abri in die tijd veel pastoraat deed, vroeg me eerst of ik drugs gebruikt had of in het okkulte had geliefhebberd. Toen ik wat verbaasd op beide vragen 'nee' zei, verklaarde ze: „In dit chalet zijn er twee kamers waar ik nooit mensen met die achtergrond te slapen leg. Ik weet niet wat er ooit in die kamers gebeurd is, maar ik weet wel dat, volstrekt los van elkaar, mensen met een achtergrond van drugs of okkultisme er de meest afschuwelijke nachten hebben doorgemaakt!” Ik ben dat nooit vergeten, omdat ik het zo'n onbegrijpelijk verhaal vond, toen.

Later heb ik haar er wel eens verdere vragen over gesteld; we zijn erg goede vrienden geworden. Het bleek me dat ze er volstrekt overtuigd van was dat zich op bepaalde plaatsen 'goede' of 'kwade' invloeden kunnen

bevinden. Als op een bepaalde plaats iets gewelddadigs of iets slechts gebeurd was, kon, op de een of andere manier, 'iets' van dat alles daar 'blijven hangen'. Bepaalde mensen, die op zo'n punt (over) gevoelig zijn, kunnen dan soms daar heel beroerde dromen of nachtmerries meemaken.

Sinds die tijd heb ik dit soort verhalen tamelijk geregeld gehoord. De kritische lezer, die van dit alles niets gelooft, kan – en met succes – aanvoeren dat dat gegeven kennelijk heel wat zegt over de kringen, waarin ik verkeer of de boeken die ik lees.

Er is echter op dit punt meer aan de hand dan alleen de meest subjectieve noties, naar mijn overtuiging althans. Daarvoor zet ik wat zaken op een rij. Een van de verhalen, die ik hoorde, toen ik in Schotland studeerde, was afkomstig van de eilanden Lewis en Harris, voor de Schotse Westkust. Daar was in de jaren '50 een Opwekking aan de gang. Op allerlei plaatsen op die dunbevolkte eilanden kwamen mensen krachtadig tot geloof. Overal werden bidstonden en Bijbelstudies gehouden. Als je het in de termen van 'ons kerkelijke veelstromenland' zou plaatsen, zou dat machtige verschijnsel enerzijds wat doen denken aan gebeurtenissen in Pinksterkring en anderzijds aan datgene waar men in zeer bevindelijke kring zo naar verlangt. Welnu, bij een van de nachtelijke bidstonden, in een afgelegen 'farmhouse', kwam een viertal dronkelappen de zaak verstoren. Eerst op de ruiten of de luiken bonzen, veel lawaai maken, en tenslotte, het toppunt van plezier, naar binnen gaan en al die 'holy terrors' goed aan het schrikken maken! Maar het pakte anders uit! Naar hun eigen zeggen, waren ze de drempel nog niet over of ze voelden zich door een geweldige Aanwezigheid op de grond geduwd, ze waren op slag nuchter en kwamen ter plekke 'krachtadig' tot bekering! En die bekering van dat moment heeft ook standgehouden, als je dat zo mag zeggen. Twee van hen waren predikant geworden en daarin vooraanstaand. De twee anderen hadden eveneens al vele jaren lang uitnemend de zaak des Heren gediend.

Dat verhaal heb ik diverse malen gehoord, zodat ik aanneem dat het authentiek is. Ik heb het nooit proberen te verifiëren. Het element, dat me in dit verband fascineert is die krachtdadige Presentie op die plaats; volstrekt onverwacht en zeker ongezoekt is Die daar!

Als we dan lezen in Exodus 40 vers 34 en 35, dat „de heerlijkheid des HEREN de tabernakel vervulde, zodat Mozes

de tent der samenkomst niet kon binnengaan", dan vermóed ik (maar ik zeg niet dat 't zo is), dat dat iets vergelijkbaars is, zij het dan kennelijk nog veel overweldigender in intensiteit! Evenzo lees ik over de inwijding van de Tempel, in 2 Kronieken 7:1 en 2: „Zodra Salomo zijn gebed geëindigd had, daalde vuur uit de hemel neer en verteerde het brandoffer en de slachtoffers; en de heerlijkheid des HEREN vervulde het huis. De priesters konden het huis des HEREN niet binnengaan, want de heerlijkheid des HEREN had het huis des HEREN vervuld." Dan gaat het opnieuw om een overweldigende WERKELIJKHEID, die kennelijk voelbaar en ervaarbaar is. En wel op die plaats!

Als David moet vluchten, begeeft hij zich naar Samuël in Rama. Als Saul hem wil laten oppakken, komt tot drie-maal toe een compagnie soldaten in 'geestvervoering'; ze komen er niet toe David te arresteren. Dan besluit Saul zelf zijn vijand te achtervolgen. „Toen ging hij daarheen naar Najot, bij Rama, en ook over hem kwam de Geest Gods en hij verkeerde, terwijl hij zijn weg vervolgde, in geestvervoering totdat hij te Najot bij Rama kwam. (1 Samuël 19:18-24) Enerzijds heeft die geestvervoering kennelijk te maken met de aanwezigheid van „een groep profeten in geestvervoering, met Samuël aan hun hoofd". (vs. 20) Anderzijds gebeurt er kennelijk steeds weer iets soortgelijks op dat bepaalde traject...

De andere kant

Aan de andere kant lijken bepaalde plaatsen ook 'verbinding' te kunnen hebben met het Kwade, met iets dat met Gods tegenstander te maken heeft. Steeds opnieuw moeten gewijde palen in het Kanaänitische land worden omgehakt, en altaren afgebroken. Steenhopen worden ook door de God van Israël niet gewaardeerd... Bij de plaats Gilgal wordt, als het volk de Jordaan is overgestoken, een steenhoop bestaande uit twaalf stenen op de oever achtergelaten, alsook in de rivierbedding. (Jozua 4: 1v, 22v) Op grond van Richteren 3:19, waar van 'gebeeldhouwde stenen' bij Gilgal gesproken wordt, is er wel de uitleg dat de HERE zijn volk de opdracht geeft om 'zijn teken' te zetten pal naast de plaats waar de heidense goden worden vereerd.

We lezen in het Oude Testament steeds dat 'het land toch werd verontreinigd' door de heidense bewoners. (b.v. Leviticus 18:25, 27, 28) Het land kan de bewoners gaan 'uitspuwen' (Leviticus 18:25,28; 20:22). Bloed, dat vergoten wordt, kan 'het land ontwijden' en het 'verontreinigen' (Numeri 35:32-34). Voor het land moet 'verzoening' worden gedaan (Numeri 35:33). Iemand, die ter dood was gebracht mocht normaliter niet 's nachts blijven hangen. „Gij zult hem dezelfde dag

nog begraven, want een gehangene is door God vervloekt en gij zult het land dat de HERE, uw God, u als erfdeel geven zal, niet verontreinigen" (Deuteronomium 21:22,23). Wat is dat precies, dat het land wordt 'verontreinigd'? Wat is dat precies, dat er voor het land 'verzoening' moet worden gedaan? Of daarmee alles gezegd zou zijn betwijfel ik, maar ik konkludeer (voorzichtig) dat bepaalde misdaden de plaats en het land, waar ze hebben plaatsgevonden, lijken te 'bepalen', als daar niets tegen gedaan wordt. Zoals de Nederlandse schrijver Armando wel heeft gesproken van 'schuldig landschap', als hij het had over de plaats en de omgeving van Bergen Belsen, Buchenwald of Auschwitz, zou je bijna menen dat het Oude Testament eveneens zo denkt.

Bij mij komt dan de associatie boven met Bonifacius, de zendeling der Friezen, die lijfelijke agressie oefende ten opzichte van een eik van de Germaanse god Thor, in het Duitse Geismar (in Hessen). De Ierse zendeling St. Gall (naar wie het Zwitserse Sankt Gallen genoemd is) vernietigde eigenhandig een deel van een heidens heiligdom en offerplaats uit vergelijkbare motieven. „Dit moet niet worden opgevat als een uiting van bruto geweld, of van een niets ontziende mentaliteit t.o.v. de gevoelens van de plaatselijke bevolking. De handeling was verwant aan een Godsoordeel, die deel uitmaakte van de traditie van de noordelijke volkeren. Het ging hier in feite niet om een konflikt tussen mensen, maar om een botsing tussen goden. De Germanen waren ervan overtuigd, dat ieder, die de heiligheid van de gewijde plaats schond, door de goden zou worden gedood. Bonifacius toonde aan dat hij dit ongestraft kon doen. De eik werd omgehouden; er gebeurde niets! De toeschouwers waren onmiddellijk van Bonifacius' gelijk overtuigd en geloofden dat de God, die hij verkondigde, sterker was dan de goden van hun vaders. Met het hout van de boom bouwde Bonifacius een kapel ter ere van de apostel Petrus." ³

Voor dit gebeuren kan je een van twee verklaringen geven. Of je meent dat mensen als Bonifacius zonneklaar kinderen van hun tijd waren en de vormen van bijgeloof in hun tijd overnamen. Maar je kunt je ook afvragen: Of stond die generatie mensen, gelovigen en heidenen, soms dichter bij de onzichtbare wereld, zodat ze dingen wisten, die voor ons volstrekt onbekend en nieuw zijn? Ik dacht altijd het eerste, maar ben daar de laatste tijd een stuk minder zeker van... Stel je voor dat het dat tweede is? Dat wij twintigste-eeuwers een heleboel dingen weer moeten gaan leren, als werkelijkheid!...

In dat geval is zo'n 'Harmonic Convergence' en zo'n '11/11 Ceremonie' wellicht een heel ander gebeuren dan wij denken! Dan wordt daar weer, op bepaalde plaatsen, het contact gezocht

met 'de machten'. En dat die machten er zijn is in de Schrift zonneklaar.

(Voorlopige) Konklusie

Het zou wel eens kunnen zijn dat op bepaalde plaatsen, iets 'hangt', een feestelijke sfeer of aanwezigheid. Het zou daarom wel eens waar kunnen zijn wat James Sire zegt, in zijn uitstekende boek *Een wereld van Verschil. Bewust Leven met de Heer van het Heelal*. Kok, Kampen. 1981. p. 162: „Het nieuwe bewustzijn heeft een deur opnieuw geopend, die min of meer gesloten was sinds de komst van het Christendom; het christelijk geloof had de demonen uit de wouden gebannen, de natuur ontdaan van gewijde onaan-tastbaarheid, en in het algemeen de belangstelling voor satans koninkrijk en zijn gevallen engelen in een kwade reuk gebracht. Maar nu komt dat terug, de demonen kloppen aan bij de universiteiten en psychologische instituten()." Zo'n Aard-Moederdag is wellicht daarom niet zo onschuldig.

Op dit onderwerp hoop ik nog een keer verder in te gaan.

Noten

1. James Sire. *Een Wereld van Verschil*. Kok, Kampen. 1981. p. 165.
2. P.J. van Kampen. *De Cirkel en het Kruis*. Kok, Kampen. 1989. pp. 145-150.
3. Stephen Neill. *A History of Christian Missions*. Harmondsworth. 1964. ed. 1979. p. 75.

Jaarvergadering Persvereniging

De jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Persvereniging 'Opbouw' zal worden gehouden op zaterdag 21 maart a.s. Behoudens de volgens de statuten voorgeschreven agendapunten vermeldt de agenda een causerie van Prof.Dr. A.Th. van Deursen over het onderwerp

Eenheid boven geloofsverdeeldheid

De vergadering wordt gehouden in de Jeruzalemerkerk aan de Troosterlaan te Utrecht en begint te 10.15 uur. De deuren zijn open te 9.45 uur, zodat men, voorafgaande aan de vergadering, nog een kopje koffie kan nuttigen.

*Belangstellenden zijn hartelijk
welkom.*

A. Troost, Amsterdam

De vrouw en de theologie

Ter inleiding

In het vorige nummer van Opbouw schreef ik over de verhouding van onze confessie tot de theologie. Er zou nog een aantal artikelen over hetzelfde en aanverwante problemen komen, maar reeds nu wil ik mijzelf even onderbreken. Wat ik over het genoemde meen te moeten zeggen kan beter nu alvast indirect gedemonstreerd worden aan een actueel en praktisch onderwerp, nl. de in onze kerken opnieuw geopende discussie over 'de vrouw in het ambt.' Hoewel de kerkeraad van de gemeente te Amsterdam-Centrum daarover in het verleden al veel gesproken heeft en ook een beslissing genomen, zal hij toch het toegezonden rapport in zijn midden nog eens overwegen. De kerkeraadsleden, van wie ik er één mag zijn, zijn verzocht om, als ze daartoe behoefte gevoelden, ter voorbereiding van die bespreking hun gedachten al vast op papier te zetten. Ondergetekende heeft dat gedaan en bij nader inzien dacht ik mijn 'afwijkend gevoel' ook wel eens te mogen publiceren. Temeer omdat, zoals gezegd, mijn idee over de genoemde kwestie samenhangt met een bepaalde visie op kerk en theologie en op hun onderlinge verhouding. De discussie over de vraag naar de eventuele plaats van 'de vrouw' in het ambt, bracht mij nl. opnieuw tot de vraag naar 'de theologie' in het ambt. Ook daarover geeft de Schrift m.i. ons wat te leren, zij het indirect.

Wat hier volgt is dus de nota die ik aan mijn eigen kerkeraad gestuurd heb, vandaar dat er een enkele persoonlijke noot in zit.

Overwegingen bij het studierapport over de vrouw in het ambt

Van dit rapport is m.i. heel veel goeds te zeggen. Omdat mijn overwegingen in hoofdzaak kritisch en zelfs in een bepaald opzicht afwijzend zijn, wil ik om misverstanden zoveel mogelijk te voorkomen, beginnen met een aantal positieve waarderingen.

Te waarderen is dat dit rapport zich aandient als een 'studierapport'. In deze benaming, die overigens niet voorkomt in de opdracht van de Landelijke Vergadering van 1988, liggen verschillende mogelijkheden, al naar gelang men het woord 'studie' opvat in wetenschappelijke zin of in praktisch-kerkelijke zin. De commissie heeft het, vermoedelijk in overeenstemming met de geest waarin de opdracht bedoeld was, primair opgevat in een wetenschappelijke zin. Zij heeft zich zelfs voorshands onthouden van een op het kerkelijk leven toegespitste laatste hoofdstuk dat de titel zal krijgen: 'Conclusies en Advies'. Persoonlijk acht ik dat hoog te waarderen. Ik zou mij ongelukkig hebben gevoeld wanneer dat hoofdstuk, op de

basis van de combinatie van een aantal bijbelteksten en met behulp van een netwerk van visies op de schriftuitlegging, geconcludeerd zou hebben dat volgens de Schrift een vrouw wel of niet in het ambt mag. Dan zou er aan de lange reeks van gereformeerde studies en rapporten in allerlei landen ter wereld, nog een exemplaar zijn toegevoegd, eventueel met één of twee minderheidsrapporten.

Een volgend punt van waardering is de m.i. hoge kwaliteit van dit studierapport. In een echt wetenschappelijke werkdienhouding heeft men nagenoeg alle relevante 'gegevens' zorgvuldig opgespoord, op een rij gezet, vergeleken, tegen elkaar afgewogen, vanuit de oorspronkelijke teksten en contexten geduldig overwogen, en met grote voorzichtigheid, onpartijdigheid en distantie diverse detailbeslissingen genomen. Als theoloog heb ik dit rapport dan ook met gespannen aandacht en bewondering gelezen. Slechts op enkele detailpunten had ik een kritisch vraagteken.

Bovendien is het resultaat van deze studie ook in een voor een groter publiek zeer leesbare vorm gepresenteerd. Dat is een grote verdienste en ik meen dat wij graag zouden kunnen voldoen aan het verzoek van de commissie om „te bedenken dat het (rapport) samengesteld moest worden niet door vrijgestelde academici, maar door broeders en zusters die hun gewone werkkring behielden.”

Dat gevraagde 'bedenken' heeft bij mij echter, behalve waardering voor de commissie en haar werk, ook geleid tot de bekende populaire vraag 'waar zijn we eigenlijk mee bezig?' Dat is een prealabele vraag, waarin men even afstand van eigen activiteit en betrokkenheid als zodanig, ten einde te voorkomen dat men met alle enthousiaste inspanningen bezig is in een onjuist groter kader. De overweging van deze vraag bracht mij tot het kritische inzicht dat wij met dit rapport op een verkeerde weg terecht zouden kunnen komen. Niet noodzakelijk, maar wel waarschijnlijk. Veel zal afhangen van wat het nog onbekende laatste hoofdstuk met de voorafgaande hoofdstukken zal doen. Gezien onze gereformeerde tradities ben ik daar nl. niet gerust op, al zou het kunnen meevallen.

Het hierboven geciteerde verzoek van de commissie klinkt als een excuus. Als ik het met eigen woorden mag weergeven, dan zegt zij: wij hebben ons best gedaan en we hebben in een fijne broederlijke sfeer gediscussieerd, maar u moet bedenken dat wij (helaas?) geen commissie van professoren waren. Wij waren vol bezette mensen met een baan. We moesten het tussen ons ge-

wone werk door doen. Stel dus a.u.b. niet de eisen die je aan een wetenschappelijk werkstuk zou kunnen stellen.

Accoord. Desniettemin kunnen we ons als kerken gelukkig prijzen dat we een landelijke adviescommissie hadden die zo knap allerlei specialistische theologische lectuur, vooral op het gebied van de exegese, grondig kon bestuderen en voortreffelijk samenvatten.

Een ander punt echter is de vraag of alle commissieleden voldoende theologische deskundigheid hadden om alle besproken specialistische details ook te beoordelen. In zulke gevallen is men bij het meestal voorkomende meningsverschil tussen de professionele deskundigen het doorgaans eens met het laatste wat men gelezen heeft. We hebben dan immers geen weerwoord. Vandaar ook de kerkelijke traditie om bij moeilijke problemen in voorbereidende commissies zo mogelijk altijd professionele deskundigen te benoemen, die dan in feite in doorslaggevende mate bepalen in welke richting de conclusies en adviezen gaan. Zoals in de maatschappij vanuit links-politieke hoeken vaak zeer sceptisch tegen de democratie wordt aangekeken, omdat men vermoedt dat achter de schermen de grote beslissingen toch worden gedicteerd door „het militair-industriële complex”, zo zijn ook in allerlei kerken veel gelovigen zich bewust geworden dat ze in plaats van door 'presbyters' (ouderlingen) in feite bestuurd worden door het „theologisch-clerical complex”. Als theologische 'leken' kunnen ze immers toch niet allerlei leergeschillen doorgronden en beoordelen. Zo zijn er in de kerkgeschiedenis, niet het minst in de orthodoxie, veel onverantwoorde kerkscheuringen ontstaan op een theologische machtsbasis, die tengevolge van de emotionele belevingen ervan voor generaties lang of voorgoed onherstelbaar werden.

Aan dit alles moest ik voortdurend denken, toen ik mij verdiepte in het voor ons liggende rapport. Ook het rapport, en zelfs de LV 1988 in haar opdracht, wijzen ons er op dat er achter de kwestie van ja of nee inzake de vrouw in het diakenambt, tal van andere, dieper liggende en van wijder strekking zijnde vragen liggen. Inderdaad, men zou kunnen zeggen: een gecompliceerd netwerk van vragen. Als eerste punt noemde de LV, en m.i. terecht, „de wijze van argumenteren vanuit de Schrift”. In vaktaal heet dat 'de hermeneutiek'. Een zeer boeiend, maar moeilijk vak, ook al worden de resultaten van die wetenschap op nog zo eenvoudige wijze doorgegeven aan de kerken. De gehele dogmatisch-theologische leer aangaande de Heilige Schrift komt er aan te pas. Een klein scheutje daarvan in sterk

verdunde vorm heeft de commissie ons gepresenteerd in de paragrafen over de aard van het schriftgezag, en over de reikwijdte van bijbelse voorschriften. We vernemen daarbij ook een opvatting van de gemeente te Eindhoven, maar de commissie vraagt zich af (zonder die vraag te beantwoorden) of die Eindhovense 'leeswijzer' bruikbaar is. Wie moet die vraag nu beantwoorden? De kerkeraad van Eindhoven? De eerstkomende LV? Of alle kerkeraden aan wie dit rapport is toegezonden, o.a. met het verzoek dit op gemeentevergaderingen te bespreken? Wie of welke vergadering spreekt hier het gezaghebbende woord? Let wel: in deze moeilijke hermeneutische kwesties!

Vanaf onze kansels wordt ons terecht en geregeld voorgehouden dat wij in ons leven bij alles moeten vragen wat de wil des Heren is. Dat geldt natuurlijk ook voor dominees en kerkeraden. Nu zitten wij voor de vraag: is het naar de wil des Heren dat wij de zusters uit de ambten blijven weren? Het rapport wekt de indruk alsof het antwoord van de Here ons gegeven is in de vorm van een zeer ingewikkelde kruiswoordpuzzel. Jaren, ja decennia lang zijn tal van orthodoxe kerken in de wereld al aan het puzzelen om dat kruiswoordraadsel op te lossen, d.w.z. om het antwoord van de Here God te vernemen. Zij kwamen via (objectief samengestelde?) commissies van halve of hele deskundigen tot tegenstrijdige 'oplossingen' van de puzzel. Meestal slechts met meerderheid van stemmen en niet zelden met de pretentie dat meningen die van die meerderheid afwijken, niet echt 'schriftgetrouw' zijn. Ook ontbrak een minderheidsrapport meestal niet.

Zou dat nu de bedoeling van God zijn met de openbaring van zijn wil? Ik kan het niet geloven. Het is theologisch al niet zo eenvoudig uit de Schrift te 'bewijzen' dat wij drie afzonderlijke ambten moeten hebben: predikant, ouderling en diaken. Maar dat is nog te doen met wat goede vooringenomenheid, al zijn de zgn. 'bewijzen' m.i. lang niet 'waterdicht'. Maar gelukkig voedt Christus zijn gemeente niet op met kruiswoordpuzzels of wiskundesommen, waarbij hele reeksen van zgn. 'gegevens' naast en tegenover elkaar geplaatst en afgewogen moeten worden. Nee, Christus spreekt in verstaanbare praktische taal zijn hele gemeente toe en wil door haar geloofd en gehoorzaam worden. Daartoe geeft Hij haar de leiding van de *Heilige Geest* die haar leiden zal in alle *geloofswaarheid*. Niet in alle wiskundige waarheid, of theologische waarheid, of welke theoretische waarheid dan ook. Om wetenschappelijke waarheden na te vorsen gaf Hij aan een heel klein percentage van de mensen wetenschappelijke capaciteiten, „om zich daarmee af te tobben onder de zon”. Maar de kerk wordt door Christus geleid door zijn duidelijk en heilig Woord en door zijn Geest, met als instrumenten geen 'vrijgestelde academici', maar *ouderlingen*, van wie de predikant er één is. De ambtelijke leiding door de ouderlingen wordt

niet normatief gekenmerkt door theologische, maar door praktische kennis van de Schrift.

Christus leidt zijn gemeente niet door een paar theologische deskundigen of ondeskundigen. Niet automatisch is wetenschappelijke kennis van de Bijbel naar de „zin en mening” van de Schrift en van de Geest van Christus. Natuurlijk is er *christelijke* theologie mogelijk, maar ook dan blijft het resultaat theologie, mensenwerk, en geen profetisch Woord van God.

Hetzelfde kan gezegd worden van kerkelijke vergaderingen die zichzelf graag in het latijn, de taal der vroegere geleerden, aanduiden als synode, classis of regio, en die hun voorzitter, secretaris en penningmeester graag praeses, scriba en questor noemen. Ook deze vergaderingen hebben in de gereformeerde (door onze rationalistische Westerse cultuur enigszins misvormde) traditie meestal hun theologische adviseurs, *die geen lid waren*, een plaats gegeven in het voorgestelde en bij stemmingen *eerst hun oordeel gevraagd*. Mij is bekend dat sommige theologische hoogleraren zich groen en geel ergerden als een synode tegen hun advies in stemde, waarop één van hen hardop vroeg: waarvoor zitten wij eigenlijk nog hier?

Nogmaals moet ik hier trachten een misverstand te voorkomen. Het gesetste verschijnsel van overheersing van de kerk door theologie en theologen, heeft in alle eeuwen reacties opgeroepen van anticlericalisme, of van antitheologie sentimenten. Ook in onze tijd en zelfs in onze kerken kan men stemmen vernemen van mensen die zeer cynisch doen over theologie en zeggen dat dat vak nergens goed voor is. Een simplistisch beroep op het „eenvoudig geloven van wat er in de Schrift staat” heeft echter ook onze commissie terecht afgewezen. Zelf mag ik ook zeggen dat ik grote perioden in mijn leven enthousiast theoloog geweest ben, zodat ik zelfs in de theologie mocht promoveren. De laatste jaren ben ik er (als hobby) weer opnieuw ingedoken en bestudeer ik momenteel hoe in de eerste vier of vijf eeuwen de zgn. 'kerkvaders' en de grote concilies met hun leeruitspraken over de goddelijke Drieëenheid en de leer van de twee naturen van Christus, in schrikbarende wijze (grotendeels onbewust) afhankelijk waren van drie of vier eigentijdse heidense filosofieën. Allerlei kerkelijke en dogmatische termen hebben ze daaraan ontleend en daarmee bijbelvreemde elementen in de kerk binnen gebracht. Ik wil maar zeggen: niemand kan en mag mij verdenken dat ik wat tegen theologie als zodanig heb. Ik wil alleen waarschuwen tegen *misbruik*, door praktische kerkelijke beslissingen inzake al of niet vrouwelijke ambtsdragers te baseren op langdurige, moeizame en controverse wetenschappelijke betogen, *alsof de Geest van Christus ons langs DIE elite weg wil bewaren bij de ge-*

hoorzaamheid des gelóófs.

Daarom zie ik, om een woordspeling te gebruiken, liever „de vrouw in het ambt” dan *de theologie in het ambt*. Meer in ernst gesproken: we kunnen ze m.i. geen van beide missen, althans niet in de twintigste eeuw en in een stad als Amsterdam anno 1992. Maar dan wel elk in een *dienende* functie, en niet in de overheersende positie die de theoloog onder theologische leken uiteraard altijd inneemt als het om theologische zaken zou gaan. Of de gemeente van Christus uit haar midden ook een zuster kan roepen tot een ambtelijke dienst, is echter *geen theologische kwestie, maar een geloofsvraag*. Christus gaat niet op wetenschappelijke wijze om met zijn bruidsgemeente, die op een hoge uitzondering na, niet bestaat uit theologen. Zelfs andere geleerden zijn er zeldzaam, zoals trouwens in heel de maatschappij. De kerk is geen academie, en de niet-academici tellen voor vol mee in een schriftgetrouw gemeentelven. Maar hoe kunnen ze nog voor vol meetellen als ze theologische problemen moeten oplossen en als de kerk *theologisch* zou moeten leven en bestuurd worden? Moeten we allemaal amateurtheologen worden? Afhankelijk van en uiteraard overheerst door experts en specialisten?

Het is eigenlijk onvoorstelbaar dat Christus in een zo belangrijke vraag over wie er wel en wie er niet in aanmerking komen voor een ambt, zijn gemeente in het schemerduister van raadsels zou plaatsen die zelfs door de beste deskundigen in de exegese en andere theologische vakken niet eenstemmig opgelost kunnen worden. Alleen daarom al ben ik van mening dat we als kerken een verkeerde weg zouden opgaan als we het bestaande meningsverschil over de vrouw in het ambt op een theologische basis theologisch zouden willen oplossen.

We kunnen bij onze discussies daarover ongetwijfeld onze winst doen met theologische deskundigheid. Onze kerken vergen dan ook terecht, *als regel* waarop uitzonderingen mogelijk zijn, dat althans predikanten theologie gestudeerd hebben. Zij zijn geroepen tot het geven van leiding, ook bij het leren kennen van de Schrift en bij het besturen van de gemeente. Ook voor sommige niet-predikanten is enige theologische studie, een respectabele en waardevolle *hobby* wanneer men zich daartoe aangetrokken voelt. Maar meer niet, en niet zonder gevaren. Men bedenke hoeveel theologen en theologische studenten juist door hun theologiastudie van het geloof zijn afgeraakt. Dat is nog dagelijkse actualiteit! Ook binnen de kerkelijke orthodoxie.

Maar hoe moeten we dan de vraag inzake de al of niet toelaatbaarheid van zusters in kerkelijke ambten behandelen? Die vraag kan ik *in het algemeen* niet afdoende beantwoorden, maar wel kan ik misschien een bijdrage aan de discussie *in onze gemeente* leveren met

de volgende opmerkingen. We kunnen onze winst doen met het nu voor ons liggende rapport. M.i. is daaruit het volgende duidelijk geworden, voorzover we het nog niet wisten:

1. Ook de vraag naar de geoorloofdheid van vrouwen in een kerkelijk ambt is niet simpelweg met verwijzing naar een of meer bijbelteksten te beantwoorden. Zelfs onze schriftgeleerden slagen daarin niet.

2. De aanwijzing die de Schrift ons geeft voor het verkiezen van ambtsdragers is o.a., maar wel primair, dat het mensen moeten zijn die in hun leven binnen en buiten de gemeente, tonen dat ze de Heilige Geest hebben ontvangen, en ook als 'vrucht' van de Geest: menselijke deugden als wijsheid, betrokkenheid ('ijver'), schriftkennis, liefde tot de gemeente, enz.

3. Verschillen in de gemeente tussen armen en rijken, geleerden en ongeletterden, blanken en gekleurden, mannen en vrouwen, sterken en zwakken in het geloof, gehuwden en ongehuwden, bejaarden en jongeren, en wat dies meer zij, kunnen volgens de Schrift hun plaats hebben in de gemeente, maar ze mogen geen discriminerende rol spelen integendeel: zij mogen slechts dienen als verschillende gaven (of onthoudingen van gave) die in het geheel der gemeente aangewend mogen worden tot velerlei dienstbetoon tot de onderlinge opbouw in de liefde en samengroeiing met ons hoofd Christus.

4. Verschil van mening in de gemeente(n) over al of niet zusters in één of meer ambten, moet in liefde verdragen worden, over en weer. Maar de *kerkraad* is geroepen in de praktische situatie waarin een gemeente verkeert, in dezen „knopen door te hakken", een beslissing te nemen, waarin met zoveel mogelijk omstandigheden wordt gerekend. Dat is kerkeraadstaak.

5. De wijsheid die wij allen in deze dingen nodig hebben, is een gave van Christus die Hij ons, naar zijn belofte, wil schenken op het gebed. Als een concrete beslissing dan anders uitvalt dan wij persoonlijk hadden gehoopt en die wij de enig juiste achten, dan moeten wij dat in geduld en liefde verdragen, ook als het andere gemeenten betreft. Wellicht dat God het ons of anderen later openbaart wat in dezen wijsheid is.

G. v.d. Brink, Veenendaal

Kindertjes opdragen??

Hier en daar komt de vraag op, of we soms – met behoud van de kinderdoop – moeten komen tot het creëren van een formule om kindertjes aan de Here op te dragen, om zodoende tegemoet te komen aan de bezwaren van sommige ouders.

Naar mijn stellige overtuiging moeten we die kant niet op. Het zou neerkomen op een *officieel kerkelijke uitspraak* waarbij we zeggen: zo belijden wij het naar de Schriften (zondag 27 HC) om direct daaraan toe te voegen, eveneens via een *officieel kerkelijke formule*: maar het kan ook anders!

Deze facultatief-stelling van de doop is onacceptabel!

De problematiek is begrijpelijk. We herkennen veel evangelischen als echte christenen en we vinden dat we met hen de meest innige gemeenschap moeten hebben. Dat moest inderdaad kunnen, want we hebben dezelfde Heiland en Heer en we zien bij hen veel waar we jaloers op kunnen zijn. Maar we moeten nuchter vaststellen dat tussen hen en ons een *honderden-jaren-oud* verschil zit, dat wij niet even kunnen oplossen. Wij zijn geen heilanden!

Ik zie maar twee mogelijkheden:

a) zolang wij deze kloof niet kunnen overbruggen, aanvaarden we de kerkelijke gespletenheid in ootmoedige afwachting van de komst van de Heer, die alles duidelijk zal maken voor allen. Intussen werken we samen waar dat mogelijk is.

b) we aanvaarden die 'evangelischen' (met hun bagage) als lid van onze gemeente, die zich heel goed realiseren dat ze toetreden tot een *gereformeerde* kerk en die daarom beloven zich loyaal op te stellen ten opzichte van onze belijdenis en die verklaren naar ons te willen blijven luisteren. Met zulken hebben we de beste ervaringen. Intussen brengt toenemende waardering voor de plus-punten van de evangelicals de noodzaak mee van toenemende bewapening tegen hun fouten. Een nieuw doopformulier dat wat dit betreft de puntjes op de i zet is daarvoor een geschikt middel: men denke niet gering van de onderwijzende kracht van de herhaling. Vandaar de publikatie van het (uiteraard voor verbetering vatbare) formulier, dat bij de kerk van Rotterdam naast de bestaande formulieren, sinds enige jaren in gebruik is. Het luidt als volgt:

formulier voor de doop van kinderen uit onze gezinnen (gezinsdoop)

Het bevel om te dopen heeft de Here Jezus gegeven toen Hij sprak: *Gaat dan heen, maakt alle volken tot mijn leerlingen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.* Het water van de doop duidt op afwas-sing.

De Here wast alles wat boos is van ons af.

Dat belooft Hij.

Hij zegt:

ZOALS Ik je van buiten was, ZO was Ik je van binnen.

En: ZO ZEKER ALS Ik je van buiten was, ZO ZEKER was Ik je van binnen.

Geloof je mij?

Omdat we in de naam van de Drie-enige God gedoopt worden, krijgt deze belofte een drievoudige inhoud.

Als God de Vader ons wast belooft Hij: Ik zal je Vader zijn en Ik zal voor je zorgen.

Geloof je mij?

Als God de Zoon ons wast, belooft Hij: Ik maak je één met mijzelf, zodat mijn leven jouw leven, mijn dood jouw dood, mijn offer jouw offer, mijn opstanding jouw opstanding en mijn hemelvaart jouw hemelvaart wordt.

Geloof je mij?

En als de Heilige Geest ons wast, belooft Hij: Ik zal in je wonen en de gemeenschap verzorgen tussen jou en de Vader en de Zoon.

Vertrouw je mij?

Nu weten we dat bij een verbond altijd twee partijen betrokken zijn.

God is de Gevende en Belovende.

Hij wil dat wij de ontvangende en geloovende partij zijn.

Geloven is: Hem laten zijn die Hij voor je zijn wil, zodat wij Hem liefhebben met heel onze ziel, heel ons verstand en met alle kracht.

Wat onze kleintjes betreft: de doop maakt duidelijk dat ze wedergeboorte nodig hebben. Maar de Here hoeft niet te wachten met Zijn verbond tot ze alles kunnen begrijpen en aanvaarden. Zonder het te weten hebben ze deel aan de menselijke schuld en vloek en zonder het te weten neemt de Here hen, in gezinsverband, op in zijn gemeente. Precies zoals de Here de kleine kinderen van de Israëlieten met hun ouders meenam door de Rode Zee, zonder dat die kleintjes het zich bewust waren. Dat zegt de Schrift bijvoorbeeld als de Here tot Abraham zegt: *Ik ben de God van jou en van je kinderen.*

En de apostel Petrus zegt op de Pinksterdag: *Voor jullie is de belofte en voor jullie kinderen.* En toen de discipelen de Here Jezus wilden reserveren voor de volwassenen, heeft Hij hen scherp vermaand toen Hij zei: *Laat de kindertjes tot mij komen en verhindert ze niet, want voor zulken is het koninkrijk der hemelen.* Daarna sloot Hij hen in zijn armen en zegende hen.

We moeten er ook goede aandacht aan geven, dat de Here in het Oude zowel als in het Nieuwe Verbond op gelijke wijze spreekt over zegeningen geschenken in gezinsverband. Zo ging Noach in de ark *met zijn huis* (= gezin).

Saul werd uitverkoren *met zijn huis*.
David werd gekozen en de zegen kwam
over *zijn huis*.
Abinadab werd gezegend *met zijn huis*.
Precies zo spreekt het Nieuwe Testa-
ment over de doop..
Lydia die verf verkocht, werd gedoopt
met haar huis.
De officier Cornelius in Caesarea werd
gedoopt *met zijn huis*.
De gevangenebewaarder van Filippi werd
gedoopt *met zijn huis*.
De overste van de synagoge, Crispus,
werd gedoopt *met zijn huis*.
Tenslotte werd een zekere Stefanus, van
wie we verder niets weten, gedoopt *met
zijn huis*.
Wie dus schriftuurlijk wil spreken over
de doop, moet het niet meer hebben
over kinderdoop of volwassendoop,
maar over *huis- of gezinsdoop*.
Dat onze kinderen in de gemeenschap
van het gezin gedoopt worden betekent
dat we hen als ouders later met grote
ernst moeten plaatsen voor de vraag:
Geloof je Hem? En: Laat je de Here nu
voor je zijn, die Hij voor je zijn wil?
Er ligt een grote verantwoordelijkheid bij
de ouders, die voor hun kinderen moe-
ten bidden, die hen moeten onderwijzen
uit de Heilige Schrift en op liefdevolle,
gelovige wijze hen moeten dringen tot
het aannemen van die Here, die hen
aangenomen heeft.
Zoals de Israëlieten die hun kleine kin-
deren meegenomen hadden door de
Rode Zee hen later moesten bewegen
tot de dankbare keus voor de weg
waarop de Here hen had geleid.
Want alleen als Gods liefde door ons
wordt beantwoord, is er gemeenschap
met de Vader en de Zoon en wordt onze
blijdschap volkomen.

Laat ons bidden:

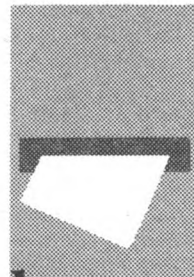
Barmhartige Vader,
Lang geleden hebt u ons in de zond-
vloed en in de doortocht door de Rode
Zee voorbeelden gegeven van de
Heilige Doop; uw vijanden deed u in
het water ondergaan, maar uw volk
hebt u door het water heen gewassen
en gered. We bidden u: wilt u zo ook
dit kindje door Jezus Christus heen
wassen en redden en inlijven in Hem
onze Heiland. Zijn bloed en zijn Geest
zijn immers onze zondvloed en onze
Rode Zee.
Geef dat dit kind begraven wordt met
Christus in zijn dood en met Hem mag
opstaan in een nieuw leven. Schenk
het een waar geloof, zodat het samen
met de gemeente van alle tijden u mag
loven en danken voor uw onuitspreke-
lijke goedheid alle dagen van zijn
(haar) leven.
Om daarna eeuwig met u te zijn.
Amen.

Volgen de vragen uit het kerkelijke
formulier.

Dankgebed

Barmhartige VADER
We danken u en we prijzen uw naam
nu u ons en onze kinderen door het

bloed van Christus onze zonden ver-
geven hebt en ons door uw Geest in
Christus hebt aangenomen (geadop-
teerd) tot uw kinderen. We danken u
ervoor, dat u ons dit met de Heilige
doop bezegelt en bekrachtigt. We bid-
den u door uw lieve Zoon, of u dit kind
door uw Heilige Geest wilt leiden en
regeren. Geef de ouders wijsheid,
geloof en liefde om hun kind godvre-
zend op te voeden. Geef dat het in de
Here Jezus mag groeien en tot volle
rijpheid komen.
Geef dat het uw vaderlijke goedheid, o
Vader, mag leren kennen, aannemen
en belijden. En dat het de gerechtig-
heid van het koninkrijk der hemelen
mag zoeken voor al het andere, onder
Hem, onze grote Leraar, Koning en
Hogepriester Jezus Christus. En dat
het door Zijn kracht tegen de zonde,
de duivel en zijn rijk moge strijden en
overwinnen, om U, hemelse Vader en
de Here Jezus Christus en de Heilige
Geest eeuwig te loven en te prijzen.
Amen.

Ingezonden

P. Aalbersberg, Bilthoven

Calvijn en zijn tijd

Met alle waardering voor wat me aan-
spreekt in het artikel „Calvijn-kritiek
over de zaak Servet” van J.C. Janse in
Opbouw van 17 januari jl., moge ik de
volgende kanttekeningen aanbrengen.
Met Janse sta ik in heel wat opzichten
dicht bij de persoon en de arbeid van
Calvijn, de grote reformator. Niettemin
heb ik moeite met de wijze waarop
Janse omgaat met de vragen rakende
de verdraagzaamheid, enz., in zijn
artikel geconcentreerd op het weezin-
wekkende bedrijf wanneer ketteren
werden veroordeeld tot de brandsta-
pel.

Janse voert „het toenmaals geldende
strafrecht” als een soort verontschul-
diging aan. Zo'n benadering roept bij
mij vele bedenkingen op, hoe terug-
houdend Calvijn hier en daar ook was.
Calvijn en diens vriend, later opvolger,
Beza huldigden de dominante opvat-
ting in de 16e eeuw, hierop neerko-
mende dat de overheid geroepen was
de ketterij met de dood te straffen,
alsmede de zienswijze dat er voor
verschillende confessies in één land
geen bestaansrecht zou zijn. Wie dat
wel geoorloofd achtte zou volgens een
duidelijke uitspraak van Beza een
„duivelse leer” aanhangen.
Nu is het wel zo dat Janse laat door-
klinken dat onze vaders kinderen van
hun tijd waren, maar hij laat het daar

eigenlijk bij. Hij kan geen enkel begrip
opbrengen voor mensen als Coornhert
en diens medestanders. Nergens een
waarderend woord voor het goede dat
door hen is tot stand gebracht. Laten
we toch reëel blijven en ons niet weer-
houden om in politiek-praktische zin
oog te hebben voor alle invloeden die
via allerlei ontwikkelingen de samen-
leving in gunstige zin hebben veran-
derd. Het is een lange weg geweest
van de grote prins van Oranje (tegen-
stander van Datheen) en de edele
graaf van Coligny met hun vele advi-
seurs naar onze dagen.

Dit jaar stond ik weer bij het stand-
beeld van Gaspard de Coligny, admi-
raal van Frankrijk, in de Rue de Rivoli
te Parijs. Zijn devies was: Ik beproef
alle dingen. Op een afzonderlijke
steen staat vermeld: Zijn tolerantie-
idealen waren niet die van zijn door
intolerantie gekenmerkte tijd.

Drs. A. Kamsteeg schrijft in „Conflict
op conflict”: „Ieder mens heeft recht
op een waardige beoordeling, zeker
als het gaat over de meest fundamen-
tele mensen- en grondrechten. Het
religieuze is het meest essentiële in
het mensenleven. Gods Woord en
Geest doen een appèl op elk schepsel.
Een overheid die zich daar met de
zwaarmacht tussen schuift, moet in
alle duidelijkheid op het kwaad daar-
van worden gewezen.” Dat Calvijn in
meer opzichten met gangbare menin-
gen werkte, blijkt uit zijn commentaar
op Genesis. Hij veroordeelt daarin
allen die niet geloven dat de aarde het
centrum van het universum is. Hij zegt
uiteindelijk: „Wie zal het wagen de
autoriteit van Copernicus boven die
van de Heilige Geest te stellen?”.
Helaas is Janse m.i. er niet in ge-
slaagd een loepzuiver en realistisch
beeld te geven van een tijdperk en van
de daarin levende wegwijsers. Ik be-
treur dat omdat er in de godsdienst-
oorlogen al zoveel werd verstikt. Daar
moeten wij, mensen in het heden, niet
aan meedoen.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang. Opgave:
tel. 05130-20476.

1992

21 maart	Jaarvergadering Opbouw
4 april	Ontmoetingsdag Chr. Geref. Ned. Geref. ambtsdragers en belangstellenden te Em- meloord
11 april	Landelijke Ontmoetingsdag te Barneveld
19 mei	Predikantenkonferentie te Apeldoorn
23 mei	Ouderlingenkonferentie te Utrecht
17 sept.	Vrouwenkontaktdag te Bunschoten-Spakenburg

Een barmhartige Samaritaan in Amsterdam?

De afgelopen twee jaar heeft een belangrijk initiatief in Amsterdam gestalte gekregen.

We bedoelen het initiatief om terminale patiënten de zorg, warmte en geborgenheid van een bijna-thuis-huis te bieden.

In Amsterdam leeft een grote behoefte aan een dergelijk huis. Er zijn nog steeds mensen, die tussen de wal van onze verzorgingsvoorzieningen en het schip van eigen wanhoop ten prooi vallen aan verwaarlozing en vereenzaaming.

De Amsterdamse kerken kunnen niet leven met deze situatie zonder daar iets aan te doen. Wij kennen immers de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Wij zijn diep onder de indruk van de zorg, aandacht en liefde voor de medemens in nood, die uit deze woorden van onze Heiland sprekend is. Wij hebben daarom de wens deze zorg en liefde in Amsterdam in naam van Christus op bijzondere wijze spreekwoordelijk te maken. Jezus Christus heeft ons eerst immers zo liefgehad, dat Hij Zichzelf opofferde aan het kruis. Zijn eigen leven voor ons leven. In het verlengde van dit offer spreekt ons de gelijkenis zo toe, dat de Samaritaan zelf op zijn naaste toestapte, door mensen gebouwde muren slechtte en zijn eigen handen uit de mouwen stak om nood te lenigen en liefde uit te delen.

Ook de Amsterdamse kerken willen in navolging van hun Heer over kerkgrenzen heen stappen en de naaste in nood met eigen blote handen de helpende hand reiken.

Lange tijd leek een initiatief als het bijna-thuis-huis een onbereikbaar ideaal, omdat een geschikte behuizing ontbrak. Daar is eind 1990 verandering in gekomen. Sinds die tijd is door de Amsterdamse kerken, te weten de Hervormde Gemeente (Gereformeerde Bond), de Christelijke Gereformeerde Kerk, de Gereformeerde Gemeente, de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Vrijgemaakt Gereformeerde Kerk, met verdubbelde inspanning gewerkt aan de realisering van het hospice.

De voorbereidingen zijn alle in een laatste stadium gekomen. Praktische voorbereidingen: de aanstelling van een bestuur, sollicitatieprocedures voor gekwalificeerd medisch personeel, het opknappen van het gebouw aan het Valeriusplein te Amsterdam. Tevens zijn er enkele tientallen vrijwilligers aangetrokken uit de betrokken Amsterdamse kerken. Wij willen immers als de barmhartige Samaritaan met eigen handen helpen. Ook is een pastoraal team van Amsterdamse pastores begonnen door middel van cursus en gesprek zich voor te bereiden op eventueel gewenste pastorale

hulp.

Zoals u ziet wordt de laatste hand op het ogenblik gelegd aan dit prachtige Amsterdamse initiatief.

Alleen een ding ontbreekt ons nog en dat zijn voldoende financiële middelen. Door de opzet van het project met behulp van vele vrijwilligers worden de kosten zo laag mogelijk gehouden. Maar met name het aantrekken van beroepskrachten kost de stichting een hoop geld.

Daarom doen wij nu een klemmend beroep op u.

Help de Amsterdamse kerken zorgen. Laat onze hoofdstad op deze bijzondere wijze kennismaken met de barmhartigheid van Christus. U kunt de helpende hand toesteken. U kunt helpen.

ABN-AMRO 4459 65 495 t.n.v. STICHTING KURIA te Amsterdam (gironr. v.d. bank 2391)

Amsterdam, ds. H.J.D. Smit
(Vrijg. Geref. predikant)

Graag willen wij bovenstaand verzoek van harte onderstrepen. Onze beide gemeenten zijn al enige tijd actief betrokken bij dit project dat ontstaan is vanuit praktische ervaringen m.n. met Aids-patiënten. De naam van de stichting Kuria behoeft misschien nog wel wat uitleg. Kuria is een afkorting van Kerken Uit de Reformatie In Actie. Maar tevens kan verwezen worden naar 2 Joh. 1,5 waar de gemeente wordt aangeduid met het Griekse woord kuria, vrouw. Deze 'vrouw' treft in eigen directe omgeving schrijnende vormen van nood aan. We zijn erg blij dat de kerk op bovengenoemde manier de barmhartigheid van Christus zichtbaar kan maken. Een getuigenis met de daad. We zijn ook blij met de samenwerking tussen de verschillende kerken. Ook dat is een getuigenis met de daad.

Ds. A. Boshuizen
Ds. G.J. Zwarts

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Mensen onder elkaar

GIEN KARSSSEN: 'MENSEN ONDER ELKAAR' – Uitgeverij J.H. Kok – Kampen – 111 pag. – f 16,50.

Gien Karssen is geen onbekende onder de auteurs. Ze geniet zowel nationaal als internationaal zeer veel waardering. Het boekje, dat voor ons ligt, wil ik typeren als een fijnzinnig werkje. Via een passende woordkeus weet zij ettelijke figuren uit het Oude en Nieuwe Testament te schetsen. Huwelijksrelaties, familieverbanden, vriendschappelijke kontakten etc. komen voor het voetlicht. De schrijfster laat zien hoe mensen samenwerken in dienst van hun Zender tot uitbreiding van het Koninkrijk Gods.

Apart geeft ze bijzondere aandacht aan Jezus, de Zoon van God, ons voorbeeld. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met enkele vragen terwijl het geheel wordt afgerond met enkele wenken voor gespreksgroepen. Reint de Jonge heeft het boek voorzien van indrukwekkende illustraties. Hoe kunnen mensen elkaar helpen om te doen wat de HERE van hen vraagt? Daarvoor is liefde en trouw nodig. „Naast liefde is trouw één van de meest elementaire ingrediënten in de onderlinge verhoudingen tussen mensen. Omdat die ook het karakter van God weerspiegelt. God is trouw. Hij wil daarom dat wij mensen elkaar trouw zijn” (p. 30/31). Telkens laat Gien Karssen de betekenis van een Bijbelverhaal voor ons vandaag zien.

Als het gaat over de manier waarop Lot tegenover Abraham optreedt merkt zij terecht op: „Het valt niet moeilijk een objectieve bril op te zetten en te zien waar Lot faalt. Nuttiger is het deze geschiedenis te bekijken in het licht waarvan ze te Boek werd gesteld. Namelijk door die op onszelf te betrekken, opdat we er ons voordeel mee doen. Ons af te vragen: sta ik open voor de kansen die mij via anderen worden geboden? Zie ik die als mogelijkheden om mijn leven te verrijken? Om mijn karakter evenwichtiger en mijn geloof sterker te maken? (pag. 34) Enkele kritische notities: Er wordt niet vermeld, dat Adam de schuld uiteindelijk afschuift op God (p. 12). Niet wordt aangegeven hoe Jakobs grote Zoon gekonfronteerd werd met Ezaus kleine zoon, Herodes, en overwon door zijn vorstelijk zwijgen (p. 17). Het klimaat waarin de klacht van Jobs vrouw werd geuit was gans anders dan de situatie

waarin Zacharias en Elisabeth verkeerden (p. 20). Op p. 25 wordt niet gewezen op het feit, dat Jezus ook de *Verlosser* was van Jozef en Maria. We willen het hierbij laten. Het door Kok voortreffelijk uitgegeven boekje verdient een hartelijke aanbeveling!

C.J. Stahlie, Ugchelen

'Om de School met de Bijbel' en 'Wat zegt de Schrift over God'
brochures beide van A. Janse; Uitgaven van de Werkgroep 'Gereformeerd Schoolblad'.

Weer kwamen twee waardevolle brochures uit met artikelen van de heer A. Janse. Ze werden niet opgenomen in een van Janse's boeken en werden daarom herdrukt. De werkgroep 'Gereformeerd Schoolblad' is nog altijd doende met de herdruk van Janse's werk, waarin de Heilige Schrift een concrete taal spreekt, ontdaan van de stof van de scholastiek.

Ook wie het bekende boek van hem bezit 'Het eigen karakter van de Christelijke School' (in 1935 verschenen, toen Janse 25 jaar het onderwijs diende) kan in de eerstgenoemde brochure nog heel wat *meer* vinden om de taak van de School met de Bijbel in deze tijd goed te zien.

En voor velen, die van het nu uitverkochte boek geen kennis kunnen nemen, geeft de brochure in kort bestek heel duidelijk leiding bij de bezinning op de identiteit van de Christelijke school. Ze is ook een zeer goede aanvulling op de in 1990 verschenen brochure: Een school naar de opvatting van A. Janse (ook een uitgave van de Werkgroep). Janse paarde aan een grote Schriftkennis een fenomenale belesenheid en een kinderlijk geloof. God opende zijn hart voor de concrete taal van de Heilige Schrift en hij ontving in grote mate de gave van de onderscheiding der geesten. Ook bij de opbouw van een christelijke pedagogiek kan men aan wat Janse schreef niet voorbijgaan. Het is nog steeds actueel.

De tweede brochure ('Wat zegt de Schrift over God') verscheen in een veel latere tijd in Janse's leven. Janse werd in oktober 1945 meteen ingeschakeld om bij de reformatie van het Jeugdwerk schetsen te schrijven voor het vak Bijbelstudie, dat na het vak Schriftlezen door de jeugd zou beoefend worden. Hij schreef: „Het ging niet om wetenschappelijke studie dogmatiek, om 'populaire dogmatiek', evenmin om zelfvorming. Men wilde zich wachten voor wetenschapsverheerlijking en persoonlijkheidsverheerlijking.”

Alleen de Heilige Schrift leert Hem aan ons kennen. En als wij Hem eenmaal kennen, dan gaan onze ogen open voor Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid. In zijn Bijbelstudie leert Janse ons om ons rechtstreeks tot de bron, de Schrift, te wenden.

De eerste brochure is te bestellen door overmaking van f 4,05 zonder porto, of f 5,80 met porto, op de NMB-bank te Schiedam nr. 6836.59.553 t.n.v. A. Scheele, Over de Vesten 62, 3116 AG Schiedam, of op het gironummer van A. Scheele 78.718.

De tweede brochure op dezelfde wijze, maar dan door overmaking van f 3,50 zonder porto, of f 4,70 met porto. Hartelijk aanbevolen.

Jac. Lelsz,
Het ingekeerde, zwijgzaam wit.

Dichtbundel
48 blz., f 12,50
ISBN 9060647513
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Johan Klein,
Emmausgangers.

Dicht- en liedbundel
94 blz., f 19,50
ISBN 9060647505
Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Dr. M. te Velde,
Gemeenteopbouw. (Deel 1)
Doelgericht en samenhangend werken in de christelijke gemeente.
96 blz., f 16,75
ISBN 906015911X
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Drs. P. Dijkstra e.a.
Een zelfstandige overheid in een sterke samenleving.
(Publ. Groen van Prinsterer St. nr. 68)
94 blz., f 16,90
ISBN 9060159241
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Ds. J. van Amstel,
Als je alleen staat.
(Serie: Praktisch en Pastoraal)
83 blz., f 18,50
ISBN 9050302327
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Edith Schouten,
Als ouder alleen.
127 blz., f 19,90
ISBN 902971042X
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Jos van Dijken,
Onderweg.
Tien stappen in discipelschap bij Marcus.
75 blz., f 9,90
ISBN 9070656426
Uitg. De Navigators, Driebergen

De Here vergadert Zich een gemeente in Lisse.

Een worsteling om de zuivere bediening van het Woord.
88 blz., f 17,50
ISBN
Uitg. Geref. kerk (vrijg.), Lisse

Ds. C. van de Velde e.a.,
Levenswoorden.

Korte meditaties.
52 blz., f 12,50
ISBN 9071078841
Uitg. Geref. Traktaatgen. Filippus,
Postbus 3052, 6802 DB Arnhem

W.J. op 't Hof

Voorbereiding en bestrijding.

De oudste geref. piëtistische voorbereidingspreken tot het Avondmaal en de eerste bestrijding van de Nadere Reformatie in druk.

176 blz., f 42,50
ISBN 9061402220
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen
ism. St. Studie der Nadere Reformatie

In 'KOERS' schreef Drs. A.B.F. Hoek-van Kooten het volgende artikel:

Omgaan met moeilijke mensen

Het valt niet mee om dagelijks te moeten omgaan met iemand die een moeilijk karakter heeft. Je kunt erg te lijden hebben onder zijn of haar onhebbelijkheden. Soms zijn deze heel subtiel, soms liggen ze er zo dik bovenop dat je je gewoon niet kunt voorstellen dat iemand het zelf niet in de gaten heeft. Je hebt het steeds op het puntje van je tong om er wat over te zeggen en op het laatste moment doe je het toch niet. Je beseft immers maar al te goed dat het niets uithaalt en zelfs alleen maar meer verwijdering geeft. En dat kan heel vervelend zijn als je intensief met zo iemand te maken hebt. Zo'n situatie kan zich op het werk voordoen, binnen de familiekring, soms zelfs tussen echtgenoten onderling, maar ook in de kerkelijke gemeente tussen predikant en gemeentelieden. Het zijn allemaal situaties waarbij men niet om elkaar heen kan en intensief met elkaar te maken heeft. Het kan zelfs zo zijn dat er nooit openlijke ruzie is om de eenvoudige reden dat men er anders wekenlang de gevolgen van moet ondervinden, zonder dat het ook maar iets ten goede zal doen keren.

Stoornissen

Mensen met een moeilijk karakter hebben een z.g. persoonlijkheidsstoornis. In het boek 'Met lichaam en ziel' beschrijft de psychiater R. Schoonho-

ven wat onder een persoonlijkheidsstoornis wordt verstaan: „Het wordt gekenmerkt door starre gedragspatronen van een mens, die zo ernstig zijn dat zij tot grote problemen leiden in het sociale functioneren, of langdurige subjectieve onlustgevoelens veroorzaken”.

Aan welk type mens moeten wij dan denken? Schoonhoven noemt dan met name twee karaktertypen die moeilijk zijn in de omgang: de hysterische persoonlijkheid en de narcistische persoonlijkheid. Beide persoonlijkheden hebben gemeen dat de persoon in kwestie voortdurend in het middelpunt van de aandacht wil staan. Zou je hen daarop wijzen dan zouden zij dit geschrokken ontkennen.

Bij de historische persoonlijkheid is er volgens de DSM-III-R (dat is een internationaal aanvaarde kwalificerende omschrijving van psychische aandoeningen) een voortdurend patroon aanwezig van overmatige emotionaliteit en aandacht trekken.

Enkele kenmerken zijn: hij of zij eist voortdurend geruststelling, goedkeuring of lof; hij/zij uit emoties op een onaangepaste manier, bijvoorbeeld omhelst toevallige kennissen met overdreven vurigheid en snikt op een onbeheerste manier bij onbelangrijke gevoelige aangelegenheden; hij/zij voelt zich niet op zijn/haar gemak in situaties waarin hij/zij niet het middelpunt van de aandacht is; is zelfzuchtig; heeft een manier van spreken die buitengewoon beeldend is en waarbij details ontbreken, bijv. als gevraagd wordt de moeder te beschrijven, kan betrokkene niet duidelijker zijn dan: „Zij was een prachtig iemand”.

De narcistische persoonlijkheid heeft een voortdurend aanwezig patroon van grootheidsgoedens (in fantasie of gedrag), gebrek aan empathie en is overgevoelig voor het oordeel van anderen. De aanduiding verwijst naar een figuur uit de Griekse mythologie, Narcissus, die zo onder de indruk was van zijn eigen uiterlijk dat hij de meeste tijd doorbracht aan de rivier om voorovergebogen boven het water te kunnen genieten van zijn eigen spiegelbeeld.

De belangrijkste karaktertrekken zijn: hij of zij reageert op kritiek met gevoelens van woede, schaamte of vernedering; heeft een overdreven gevoel van eigen belangrijkheid, bijv. overdrijft eigen prestaties en talenten, verwacht als „een bijzonder iemand” gezien te worden zonder iets gepresteerd te hebben; gelooft dat zijn of haar problemen uniek zijn en uitsluitend door heel speciale mensen begrepen kunnen worden; verlangt constant aandacht en bewondering, blijft bijvoorbeeld naar complimenten vissen; vertoont gebrek aan empathie, dat wil zeggen is niet in staat te herkennen en te ervaren hoe anderen zich voelen (bijv. ergernis en verbazing als een vriend die ernstig ziek is een afspraak afzegt); is geïmprecupueerd met gevoelens van jaloezie. Wanneer er bijvoorbeeld in de werksituatie op hem/haar kritiek wordt

geuit, dan zal dat niet makkelijk kunnen worden geaccepteerd en het zal vooral als beledigend ervaren worden. Heel vaak zal dan zo iemand allerlei belangrijke kennissen inschakelen, aan wie het hele verhaal vanuit eigen visie wordt verteld met slechts de bedoeling te horen te krijgen dat het toch echt niet aan hem/haar zelf ligt, maar dat die anderen de boosdoeners zijn. Narcistische mensen kunnen heel charmante mensen zijn en daarom ben je ook geneigd hun versie van het verhaal te geloven. Al met al kan dit tot gevolg hebben dat een conflict van geringe omvang uit gaat groeien tot een enorme kluwen van problemen.

Hoe er mee om te gaan?

Hoe moet je dan omgaan met mensen met een moeilijk karakter? Volgens Schoonhoven zijn twee overwegingen belangrijk. „In de eerste plaats zal men moeten oppassen voor te veel invloed van mensen met een persoonlijkheidsstoornis, en in de tweede plaats zijn er ook mensen onder hen, die over capaciteiten beschikken. Dan zal het goed zijn om hier gebruik van te maken”. Het is vaak een heel genuëvreer om aan de ene kant hen toch ook in hun waarde te laten en zeker hun positieve eigenschappen goed te blijven waarderen, maar aan de andere kant toch ook weer niet te veel onder hun invloed te komen. Op het werk zal dat inhouden dat er goede werkafspraken moeten zijn. Ingewikkelder wordt het wanneer men er in een persoonlijke relatie mee te maken heeft. Dan kan het erg moeilijk zijn en veel energie vergen om daar toch steeds weer op een goede manier mee om te gaan.

O. Mooiweer

Enschede

Ned. Geref. Kerk van Houten

Ingaande 1 maart a.s. worden de kerkdiensten in Houten gehouden in 'College de Heemlanden', de Slinger 48 te Houten. College de Heemlanden kan worden bereikt via de afslag 'Centrum' onder de viaduct door linksaf.

Ned. Geref. in bestuur Evangelie en Moslims

AMERSFOORT – Sinds 1 januari participeren ook de Nederlands Gereformeerde Kerken in de stichting Evangelie en Moslims. In de personen van ds. G. van den Brink te Veenendaal en drs. J.M. Mudde te Amsterdam zijn deze kerken nu vertegenwoordigd in het bestuur, dit op voordracht van de

Nederlands Gereformeerde Kerk in Ede. Daarin participeerden al de Gereformeerde Zendingbond (GZB), de Hervormde Bond voor Inwendige Zending (IZB), de stichting Morgenlandzending en de Christelijke Gereformeerde Kerken.

De stichting Evangelie en Moslims houdt zich bezig met 'getuigenis en dienst onder moslims in Nederland'. Het secretariaat is gevestigd in Amersfoort, tel. 033-611949. (eem)

Ontmoetingsdag voor Chr. Ger. en Ned. Ger. ambtsdragers en belangstellenden, op 4 april 1992 te Emmeloord

Op zaterdag 4 april 1992 zal de derde landelijke ontmoetingsdag gehouden worden van ambtsdragers van de Christelijke Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken.

Ook gemeenteleden zijn van harte welkom.

Thema: 'Samenwerking in eenheid, eenheid in samenwerking'.

Plaats van samenkomst in gebouw 'De Ontmoeting' te Emmeloord, van 10.00-16.00. Aanmeldingen nog mogelijk: tel. 05270-14191, vóór 15 maart a.s.

Ned. Geref. Kerk van Apeldoorn

In de morgendienst van zondag 2 februari werd ds. J.D. Smit, voordien predikant van de gemeente van Baarn, als tweede predikant bevestigd door ds. J.C. Schaeffer, die het Woord beëindigde naar aanleiding van Joh. 3:34. De intrede-dienst, waarin ds. Smit preekte over 1 Tim. 3:14-16, vond 's middags plaats. Onder de genodigden bevonden zich afgevaardigden van de regiokerken, de kerk van Heerde, waarmee men aanvankelijk had samengewerkt om een part-time-predikant te beroepen, alsook ds. F. van Deursen en familieleden en vrienden van ds. Smit. Ook waren er afgevaardigden van de christelijke gereformeerde kerken, de gereformeerde kerken en de ned. hervormde gemeente. Namens de drie christelijke gereformeerde kerken van Apeldoorn sprak ds. B. Oosterbroek van Apeldoorn-Zuid. Hij sprak de hoop uit dat de classis Apeldoorn van de CG-kerken op de eerstkomende vergadering positief zal beslissen op het verzoek van de 3 CGKn. om te komen tot een nauwere samenwerking met de NGK (kanselruil, etc.) Namens de regio-kerken sprak br. J. van der Waals van Nijmegen, terwijl ds. J.C. Schaeffer namens de gemeente en kerkeraad van Apeldoorn de fam. Smit hartelijk welkom heette. Hij wenste ds. Smit een goede ingang in de gemeente en Gods zegen toe bij zijn werkzaamheden.

Het beroepen van een tweede predikant werd noodzakelijk vanwege de gestage groei van deze gemeente, die momenteel plm. 730 leden telt.

Studentenhuisvesting Zwolle

De Chr. Ger. Kerk en Ned. Ger. Kerk (II) te Zwolle hebben in 1985 een diaconaal studentenhuisvestingsproject

gestart. Een door beide kerken opgerichte stichting exploiteert daartoe een woongebouw in Zwolle-centrum (voormalige zusterflat).

Het studentenhuus beschikt over 16 kamers, alle voorzien van een keukenhoek, en een gemeenschappelijke ruimte. Twee kamers zijn gereserveerd voor hoofdbewoners, van de overige 14 kamers komt jaarlijks een deel vrij voor nieuwe studenten. De huurprijs bedraagt f 3200,- per jaar, inclusief energiekosten. De maximale huurperiode is twee jaar.

Bij de toewijzing spelen de reisafstand naar het ouderlijk huis en de leeftijd (vanaf 17 jaar) een grote rol.

Voor meer informatie over het wonen in een positief christelijke woongemeenschap kan contact worden opgenomen met de stichting, tel. 038-652911.

Onder andere(n)

Cursus RBS over bijbelgebruik

ZEIST – De Reformatorische Bijbelschool (RBS) in Zeist belegt een korte cursus over het gebruik van de bijbel. Onder het thema 'Met het Woord aan het werk' kan men zich hier vier zaterdachtenden lang mee bezig houden. Er wordt ingegaan op verschillende vormen van persoonlijke bijbelstudie, de voorbereiding van kringstudies, leiding geven en communiceren in kringverband en het stellen van vragen. De leiding van de cursus berust bij de directeur van de RBS, ir. N.M. Trammer. De data: 29 februari en 7 maart. Tijd: 9.30 tot 12.30 uur. Plaats: RBS. De kosten zijn f 70,-. Voor opgave en meer informatie kan men bellen naar de RBS, tel. 03404-18347. (rbs)

Schepping of evolutie?

Het christelijk onderwijsblad BEZINNING heeft in twee nummers uitvoerig aandacht besteed aan het thema SCHEPPING OF EVOLUTIE?

De evolutietheorie met haar bewering dat alle vormen van leven op aarde zich vanzelf in een proces van vele miljoenen jaren ontwikkeld hebben, lijkt in vele boeken, tijdschriften en schoolboeken voor biologie, aardrijkskunde en geschiedenis het eind van alle wijsheid te zijn.

Creationisten verdedigen daartegenover met wetenschappelijke argumenten het scheppingsmodel. Zij komen op grond van recente wetenschappelijke onderzoeken tot de conclusie dat vele hypothesen waar de aanhangers van het evolutiemodel zich op baseerden onjuist zijn gebleken. Recent onderzoek geeft steeds meer aanwijzingen voor de juist-

heid van het scheppingsmodel. Ook wordt gewerkt aan lesmateriaal gebaseerd op het scheppingsmodel. In de nummers van BEZINNING weerleggen twee creationisten op begrijpelijke wijze het evolutiemodel en zetten het scheppingsmodel uiteen.

De nummers kunnen besteld worden door voor de beide nummers samen f 4,- over te maken op girorekening 2.974.537 t.n.v. Adm. BEZINNING te Amersfoort met vermelding: *nummers schepping of evolutie*.

Nederlandse Christelijke Reis-Vereniging

De Nederlandse Christelijke Reis-Vereniging, 70 jaar jong!, heeft ook in 1992 weer een gevarieerd aanbod van groeps-vakantiereizen: Toeristische landenreizen (naar landen in Europa, maar ook naar Israël, het verre Oosten, Afrika, Noord- en Zuid-Amerika), culturele reizen, boot-, bergsport-, wandel-, fiets- en kampeerreizen. Er zijn reizen voor jongeren, reizen voor de leeftijdsgroep 30-45 jaar en ook gezinsreizen.

Een betrekkelijk nieuwe vorm van reizen bij de NCRV zijn de *kampeerreizen*. In 1991 hield de NCRV voor het eerst een (*gezins*)kampeerreis naar de Provence. Deze reis was een groot succes; de deelnemers werden vooral aangesproken door de combinatie van vrijheid en gezamenlijke activiteiten, door de saamhorigheid en door de sfeer. Kenmerken van de reizen zijn:

- Heen- en terugreis op eigen gelegenheid (auto of trein).
- Verblijf op één camping (modern, met zwembad), in eigen tent/caravan of in een huurcaravan.
- Gezamenlijke activiteiten: enkele excursies, enkele gezamenlijke maaltijden, creatieve- en sportactiviteiten, kerkdiensten (zo mogelijk met plaatselijke kerk) en enkele dagsluitingen.
- Jeugdprogramma's: Dagelijks op en rond de camping; voor de jongeren van 13 jaar en ouder (onder deskundige leiding) een eigen kamp van 5 dagen, ongeveer 40 km van het hoofdkamp.
- Veel vrije tijd om zelf in te vullen.

Voor 1992 staan de volgende kampeerreizen op het programma:

(In de prijzen zijn begrepen de kampgelden en alle gezamenlijke activiteiten)
14 juli – 24 juli: (Gezins)kamp in de Pyreneeën, (f 320,- p.p., onder de 13 jaar f 260,- p.p.).

25 juli – 07 aug.: (Gezins)kamp in Midden-Frankrijk, (f 370,- p.p., onder de 13 jaar f 270,- p.p.).

Naast deze vakantiereizen is er van 28 april – 26 mei nog een kampeertocht door Frankrijk en Spanje naar Portugal (f 675,- p.p.). Deze reis heeft globaal dezelfde kenmerken als de gezinsvakantiereizen, maar zonder jongerenprogramma's. Dagelijks reizen we 300 – 400 km, op een viertal plaatsen verblijven we wat langer.

De NCRV-reisgids en/of folder van de

NCRV-kampeerreizen zijn verkrijgbaar bij: Nederlandse Christelijke Reis-Vereniging, Planetenweg 10, 2132 HP HOOFDORP. Tel: 02503-26388 (tussen 09.00 en 17.00 uur)

Nadere inlichtingen over de kampeerreizen:

Drs. P.H. Bikker, Taveernelaan 24, 3735 KC BOSCH EN DUIN, Tel: 030-280023 (tussen 18.45 en 19.30 uur)

Gospel for Guests

Per 1 januari 1992 is ons lektuurcentrum verhuisd. Stuur u uw bestellingen voortaan naar: Gospel for Guests, Volbedastraat 22, 7009 HX Doetinchem. (houdt u rekening met een levertijd van ca. 14 dagen).

Zaterdag 21 maart houden we de ontmoetingsdag weer in een van de zalen van de Chr. Geref. kerk te Utrecht, Wittevrouwensingel 28 (10.00-16.00 uur). Vanaf 9.45 bent u *allen* welkom. Op deze dag hopen we buitenlanders en Nederlanders gelegenheid te geven om te getuigen van de grote daden van God en om elkaar te ontmoeten en te bemoedigen. Samen willen we danken en bidden en God loven.

Nieuwe naam voor jubilerende RBS: De Wittenberg

ZEIST – De Reformatorische Bijbelschool te Zeist zal vanaf juni verder gaan onder de naam 'De Wittenberg, christelijke hogeschool en toerustingscentrum'. De naamsverandering vindt plaats in het jaar waarin de RBS haar twintigjarig bestaan viert. De naam Wittenberg is gekozen om de banden van de school met de Reformatie duidelijk te maken.

De leiding van de school vindt dat de naam 'Reformatorisch' niet meer volledig synchroon loopt met wat de opleiding te bieden heeft. Ten tijde van de oprichting had deze term een bredere betekenis dan nu. Het begrip 'reformatorisch' wordt nu vaak alleen nog geassocieerd met instellingen van behoudende signatuur en de RBS alias de Wittenberg heeft een bredere achterban. De school wil de combinatie van 'reformatorische diepgang en evangelisatorisch elan' in het studieprogramma laten uitkomen.

'Bijbelschool'

Ook de aanduiding 'bijbelschool' is een vlag die de lading niet meer dekt, aldus de schoolleiding. De opleiding heeft een hoger niveau gekregen dan in de naam 'bijbelschool' tot uitdrukking komt. Ook is het aanbod breder geworden dan in het woord 'bijbelschool' tot uitdrukking komt. Behalve een vierjarige HBO-opleiding kan men namelijk ook een eenjarige missionaire/diakonale opleiding volgen, evenals een vormingsjaar en diverse korte cursussen voor gemeenteleden en ambtsdragers.

De nieuwe naam zal vanaf 13 juni gebruikt worden. Op die datum wordt het twintigjarig bestaan van de RBS gevierd. Ter gelegenheid van dit jubileum houdt men een actie voor de financiële ondersteuning van korte cursussen in Oost-Europa, zodat deze uitgebreid kunnen worden. (rbs)

„..... een opvaart ten hemel, een afdaling in het doodenrijk. Dat kunnen we ons niet voorstellen. Maar nu eens heel nuchter: op een gegeven oogenblik komt het toch, dat mijn geest terugkeert tot God, den Schepper. Dan gebeurt het dus, dat ik ga langs het pad, dat ik nog nimmer betreden heb; dat mijn geest omhoogvaart tot hoog boven de sterren, en ik zal heelemaal alleen zijn in dat uur. Het moment komt ook, waarop ik afdaal in het doodenrijk: de weg is me onbekend, en ik ga geheel alleen. Mijn geest wordt verslonden door het licht, mijn lichaam opgeslokt door de duisternis. Maar God is daar, en zijn Geest, en zijn 'Aangezicht'. Als de duisternis over mij heentuiemt en de nacht me insluit, – de nacht is voor Hém licht als de dag. Ook dan verliest Hij me niet uit het oog, maar ontmoet ik weer zijn aangezicht.

Ik kan over het mysterie van het sterven niets zeggen. Wat er dan gebeurt – ik weet het niet; en den weg waarlangs ik gaan zal ken ik niet. Tenslotte is ook maar één ding belangrijk: zijn hand houdt me vast!’’

uit:

Prof. B. Holwerda, 'Om Uwentwil Getroost', p. 15/16 „Aan mijn Vrouw na het heengaan van Zusje’’

De HERE ontfermde zich over zijn kind, onze lieve, altijd zorgzame moeder, grootmoeder en overgrootmoeder

MARGJE JANTINA HOLWERDA-GORIS

sinds 30 april 1952 weduwe van **Benne Holwerda**.

31-1-1911

8-2-1992

Heemstede: Janny en Klaas Veenhof-Holwerda
Martine en Hans
Marianne en Anjo
Bernadette en Olaf
Ede: Klaas en Corry Holwerda-van 't Veer
Arine en Bert, Benne jr. en Leanne
Benne en Anne-Marie
Mars
Marlien
Haren: Mars en Janke Holwerda-Malda
Benne-Willem
Emmeloord: Joke Holwerda

Kampen, „De Vijverhof’’

Correspondentie-adres:
Schubertlaan 50, 2102 EM Heemstede

De begrafenis heeft plaatsgevonden 13 februari op de Algemene Begraafplaats van Kampen te IJsselmuiden.

Te Kampen is in Jezus ontslapen onze geliefde schoonzuster en tante

MARGJE JANTINA HOLWERDA-GORIS

sedert 30 april 1952 weduwe van **Benne Holwerda**.

In haar niet aflatende zorg voor wie haar na stonden heeft zij gestalte gegeven aan haar geloof. Nu mag zij rusten tot de dag van haar Heer.

8 februari 1992

Zuidhorn Y. Holwerda
Buitenpost Y. Holwerda-Kamminga
Zuidhorn D. Holwerda
Ch.H. Holwerda-Galenkamp
neven en nichten

*Nu ga ik op tot Gods altaren,
tot God, mijn God, de bron van vreugd.
Psalm 43, vers 4*

Na een gelovig gedragen lijden, heeft de Heere tot Zich genomen Zijn kind, mijn lieve man, onze vader en opa

ANTONIE HENDRIK VAN STEENBRUGGEN

echtgenoot van **Elisabeth van Bruggen**, op de leeftijd van 84 jaar.
Wij herinneren hem als een zorgzame en zachtmoedige man.

E. van Steenbruggen-van Bruggen
Ali
Gerrit en Nel
Marieanne
Gerrit Jan
Lieneke

20 februari 1992
't Heycop 7
3621 WB Breukelen

Een dienst van Woord en Gebed werd gehouden op dinsdag 25 februari jl. in het 'Witte Kerkje', Dillenburgstraat te Breukelen, waarna aansluitend de begrafenisplechtigheid plaatsvond op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan het Zandpad.